

PAPER DETAILS

TITLE: ELAIUSSA SEBASTE'NIN ROMA DÖNEMİ CAM BULUNTULARI

AUTHORS: Çigdem GENÇLER GÜRAY

PAGES: 227-266

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/765857>

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY

KAAM
YAYINLARI

OLBA XIX

(Ayrıbasım / Offprint)

MERSİN
2011

KAAM YAYINLARI
OLBA
XIX

© 2011 Mersin/Türkiye
ISSN 1301 7667

OLBA dergisi;
ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX, EBSCO, PROQUEST
ve
TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında taranmaktadır.

OLBA dergisi hakemlidir ve Mayıs ayında olmak üzere,
yılta bir kez basılmaktadır.
Published each year in May.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.
Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.
It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of KAAM.

OLBA dergisinde makalesi yayımlanan her yazar, makalesinin baskı olarak ve elektronik ortamda yayımlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını OLBA dergisine devretmiş sayılır.
Each author whose article is published in OLBA shall be considered to have accepted the article to be published in print version and electronically and thus have transferred the copyrights to the journal OLBA..

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında
belirtilen formatlara uygun olduğu takdirde basılacaktır.
Articles should be written according the formats mentioned in the following web address.

OLBA'nın yeni sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül
Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü, 33342-MERSİN
TURKEY

Diğer İletişim Adresleri
Other Correspondance Addresses
Tel: 00.90.324.361 00 01 (10 Lines) 4730 / 4734
Fax: 00.90.324.361 00 46
web mail: www.kaam.mersin.edu.tr
www.olba.mersin.edu.tr
e-mail: kaam@mersin.edu.tr

Baskı / Printed
BILTUR Basım Yayın ve Hizmet A.Ş.
Tel: +90 216 444 44 03 www.bilnet.net.tr
Sertifika No: 15690

Dağıtım / Distribution
Zero Prod. Ltd.
Tel: 00.90.212.244 75 21 Fax: 00.90.244 32 09
info@zerobooksonline.com www.zerobooksonline.com/eng

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM)
YAYINLARI-XIX

MERSIN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY
(KAAM)-XIX

Editör

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN
Gunnar BRANDS

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Haluk ABBASOĞLU
Prof. Dr. Tomris BAKIR
Prof. Dr. Sencer ŞAHİN
Prof. Dr. Erendiz ÖZBAYOĞLU
Prof. Dr. Susan ROTROFF
Prof. Dr. Marion MEYER

MERSİN
2011

İçindekiler/Contents

Engin Akdeniz <i>Neolitik Çağ'da Manisa Yöresi</i> (<i>Manisa Region in the Neolithic Age</i>)	1
Hatice Kalkan <i>Doğu Anadolu'da Geç Demir Çağ: Sorunlar ve Gözlemler</i> (<i>Late Iron Age in Eastern Anatolia: Problems and Assessments</i>)	47
Gökhan Coşkun <i>Achaemenid Bowls From Seyitömer Höyük</i> (<i>Seyitömer Höyük'ten Akhaemenid Kaseler</i>)	57
Ertekin M. Doksanaltı <i>Karaman Müzesi'nden Bir Grup Siyah Figürlü Lekythos</i> (<i>A Group of Black Figure Lekythos from Karaman Museum</i>)	81
Murat Çekilmez <i>Geç Hellenistik Dönemden Bir Mezar Steli</i> (<i>A Funerary Stele From the Late Hellenistic Period</i>)	107
F. Eray Dökü <i>Eurymedon Vadisi Asarbaşı Yerleşimi Kaya Mezarları</i> (<i>Rock-cut Tombs at the Asarbaşı Settlement, Eurymedon Valley</i>)	127
Figen Çevirici-Coşkun <i>Maraş Müzesi'nde Bulunan İki Heykel</i> (<i>Two Statues in the Maraş Museum</i>)	159
Celal Şimşek – M. Ayşem Sezgin <i>Laodikeia Kuzey Tiyatrosu</i> (<i>Laodicea's North Theater</i>)	173
Mustafa Şahin – Yasemin Polat – Thomas Zimmermann <i>Der Hafen von Kapanca: Ein Neuer Vorschlag Zur</i> <i>Lokalisation der Stadt Caesarea Germanica</i> (<i>Kapanca Limanı - Caesarea Germanica Kenti'nin</i> <i>Lokalizasyonu İçin Yeni Bir Öneri</i>)	203

Çiğdem Gençler Güray	
<i>Elaiussa Sebaste'nin Roma Dönemi Cam Buluntuları</i> (<i>The Roman Glass Finds from Elaiussa Sebaste</i>)	233
Mehmet Oktan	
<i>The Route Taken By Cilicia To Provincial Status: Why And When?</i> (<i>Kilikia'yı Eyaletleştirmeye Götüren Yol: Ne zaman ve Neden</i>)	267
Ebru Akdoğu Arca – Nuray Gökalp – Nihal Tüner Önen	
<i>Pamphylia Bölgesi'nin Mısır ve Kıbrıs İle Olan İlişkileri</i> (<i>Relations of Pamphylia with Egypt and Cyprus</i>)	287
Nurşah Çokbankir	
<i>Pamphylia, Lykia, Kilikia ve Pisidia'da Epigrafik Verilerle</i> <i>Roma İmparatorluk Dönemi'nde Atletik Oyunların Finansı</i> (<i>Financing the Games in Pamphylia, Lycia, Cilicia and Pisidia in the</i> <i>Roman Imperial Period from the Epigraphic Evidences</i>)	313
Fatih Onur	
<i>New Inscriptions From Hadrianoi Pros Olympon (Mysia)</i> (<i>Hadrianoi Pros Olympon'dan (Mysia) Yeni Yazıtlar</i>)	331
N. Eda Akyürek Şahin	
<i>Nikomedeia'dan İki Entellektüel: Basilikos ve Kyrion'un Mezar Epigramları</i> (<i>Zwei gebildete Maenner aus Nikomedeia: Die Epigramme des</i> <i>Basilikos und des Kyrion</i>)	349
Ayşe Aydın	
<i>Antik Atlı Herosların Hristiyan Atlı Kahramanlara Dönüşümüne</i> <i>Bir Örnek: Tarsus Müzesi'ndeki Aziz Georgios Kabartması</i> (<i>Ein Beispiel für die reitende Heiligen von umgewandelte antike</i> <i>reitende Heros: Relief mit der Hl. Georg im Museum von Tarsos</i>)	371
Hatice Özyurt Özcan	
<i>Examples of Architectural Sculpture with Figurative and</i> <i>Floral Decoration of the Byzantine Period at Muğla, Bodrum and</i> <i>Milas Archaeological Museums</i> (<i>Muğla, Bodrum ve Milas Arkeoloji Müzeleri'ndeki Bizans</i> <i>Dönemine Ait Figürlü ve Bitkisel Bezemeli Mimari Plastik Eserler</i>)	389

ELAIUSSA SEBASTE’NİN ROMA DÖNEMİ CAM BULUNTULARI

Çiğdem GENÇLER GÜRAY*

ABSTRACT

The Roman Glass Finds from Elaiussa Sebaste

The subject of the study is the Roman Period glass finds excavated at Elaiussa Sebaste (Mersin-Ayaş), which was an important harbors of the Rough Cilicia. The finds are classified chronologically under three time periods namely as Early, Mid and Late Roman. The majority of the finds constitutes of Early Roman Period glass finds that had been excavated through various parts of the city including the Necropolis. Analyzing the finds, core formed *amphoriskoi*, cast bowls and fine wares, plates constructed by blowing technique, bowls, beakers, *unguentaria*, bottles, *aryballoi* and *modioli* can be detected as common the glass forms of the period regarding the city. The glass finds of the Middle Roman Period are mainly composed of the characteristic forms of both the period and the region. Among these, indented beakers and beakers with concave bottom are commonly found through the city. The smallest group of the finds belongs to the Late Roman Period. The most remarkable examples among this group are fragments of cut-decorated cylindrical bottles and honey comb patterns.

Keywords: Roman Glass, Elaiussa Sebaste, Cilicia, Core Forming Technique, Casting Technique, Free Blowing and Mould Blowing Technique.

ÖZET

Dağlık Kilikia’nın önemli liman kentlerinden biri olan Elaiussa Sebaste’nin Roma Dönemi cam buluntuları, çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Buluntular, Erken, Orta ve Geç Roma olmak üzere üç dönem içinde değerlendirilmiştir. Hem mezar kazılarında hem de kentin diğer alanlarında yapılan kazılar sonucunda ortaya çıkarılan Erken Roma Dönemi cam buluntuları grubun en büyük bölümünü oluşturmaktadır. Bu dönem cam formları içinde, İç Kalıp tekniğinde yapılmış *amphoriskos*’lar, kalıba döküm tekniğinde yapılmış kaseler ve ince kaplar, üfleme tekniğinde yapılmış tabak, kase, bardak, *unguentarium*, şişe, *aryballos*, *modiolous*

* Dr., Başkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Bağlıca Kampüsü, Eskişehir yolu – Ankara-TR. E.posta: cgencler@baskent.edu.tr.

bulunmaktadır. Orta İmparatorluk Dönemi'ne ait ele geçen cam parçaları, hem dönemin hem de bölgenin karakteristik formlarından oluşmaktadır. Bunlar içinde baskı bezemeli ve konkav dipli bardaklar kentin bu dönem cam buluntularının yaygın formlarıdır. Kentin Roma Dönemi cam buluntularının en küçük grubunu, Geç Roma buluntuları oluşturmaktadır. Bu grup içinde en dikkat çekici örnekler kazıma tekniğiyle bezenmiş silindir şişe parçaları ve kalıba üfleme tekniğinde yapılmış kaplardır.

Anahtar Kelimeler: Roma Dönemi Camı, Elaiussa Sebaste, Kilikia, İç Kalıp Tekniği, Kalıba Döküm Tekniği, Üfleme ve Kalıba Üfleme Tekniği.

Dağlık Kilikia'nın önemli liman kentlerinden biri olan Elaiussa Sebaste'nin geçmişi, İ.Ö. 1. yüzyıla kadar gitmekte ve İ.S. 7. yüzyılın ikinci yarısında yaşanan depremler, limanın kumla dolması ve Arap istilaları sonucunda kent yaşantısının sonlandığı tespit edilebilmektedir. Bu tarihten sonra kentin çeşitli dar alanlarında yaşantının 12. yüzyıla kadar devam ettiği arkeolojik bulgulardan anlaşılmıştır.

Kentte gerçekleştirilen kazı çalışmaları, 1995 yılından beri Roma "Sapienza" Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Eugenia Equini Schneider başkanlığında yürütülmekte olan İtalyan Arkeoloji Heyeti tarafından gerçekleştirilmektedir¹.

Makalenin konusunu, 1995-2006 yılları arasında kentte gerçekleştirilen kazılarda ele geçmiş Roma İmparatorluk Dönemi cam buluntuları içermektedir. Bahsedilen bu grup, kentte ortaya çıkarılan cam buluntuların %10'luk kısmını oluşturmaktadır. Geri kalan bölümü ise Erken Bizans Dönemi'ne aittir. Roma Dönemi cam buluntularının bu kadar az olmasındaki başlıca neden, hem camın yeniden eritilip kullanılabilir bir malzeme olması hem de Roma Dönemi yerleşim alanlarının, Bizans Dönemi'nde dönüştürülerek tekrar kullanılmasından kaynaklanıyor olmalıdır. Gerçekten de Elaiussa Sebaste Roma Dönemi cam buluntularının büyük bir grubunun mezarlardan gelmesi de bu durumu açıklayıcı bir örnektir.

Toplam 138 parçadan oluşan Roma İmparatorluk Dönemi cam buluntuları; Erken, Orta ve Geç olmak üzere üç grup içerisinde değerlendirilmiştir.

¹ Prof.Dr. Eugenia Equini Schneider'e ve diğer ekip arkadaşlarına çalışmalarım sırasında gösterdikleri yardımlar için teşekkür ederim.

Kentteki kazı çalışmalarıyla ilgili, kazı heyetinin yayınladığı başlıca kitaplar: Equini Schneider, E. (ed.), 1998, Elaiussa Sebaste I. Campagne di scavo 1995-1997, Roma, 1998 ; Equini Schneider, E. (ed.), Elaiussa Sebaste II. Un porto tra oriente e occidente, Roma, Equini Schneider, E. (ed.); Equini Schneider, E. (ed.), Elaiussa Sebaste III: L'Agora Romana, Ege Yayınları, İstanbul, 2010. Bu kitapların dışında çok sayıda makale de bilim dünyasına sunulmuştur.

Bu grupların en yoğununu Roma Erken İmparatorluk, en azını ise Roma Geç İmparatorluk Dönemi cam buluntuları oluşturmaktadır.

1. Roma Erken İmparatorluk Dönemi

Kentte Erken İmparatorluk Dönemi'ne ait 105 parça ele geçmiştir. Ortaya çıkarılan parçaların %65'lik kısmı kaya mezarlarından gelmekteyken, geriye kalan kısım ise yerleşimin farklı alanlarına dağılmıştır². Mezar buluntuları dışındaki bu parçalar daha çok kalıba döküm tekniği ile yapılmış düz ve kaburgalı kaselere aittir. Bunların dışında, yine bu dönemin tipik formları olan bardak, kase gibi örnekler de bulunmaktadır. Ancak, bu döneme ait bir grup halinde değerlendirilebilecek en iyi örnekler mezar buluntularıdır ve onların temsil ettiği formlardır.

Elaiussa Sebaste'nin Erken İmparatorluk Dönemi cam buluntularında, üç farklı yapım tekniğini gösteren formlarla karşılaşmaktadır. Bahsedilen bu tekniklerin ikisi, geçmiş dönemlerin geleneğinden gelen ve uzun süre kullanılmış olan "İç Kalıp" ve "Kalıba Döküm" teknikleridir. İ.Ö. 1. yüzyılın ikinci yarısında kullanılmaya başlanan "Üfleme Tekniği" ise cam teknolojisine yeni girmiş ve bu tarihten itibaren en çok kullanılacak teknik olmuştur. Roma Erken İmparatorluk Dönemi'nde cam sanatı, geçmişten gelen eski tekniklerin yavaş yavaş terk edilip üfleme tekniği üzerine yoğunlaşılacak bir dönemdir.

1.1. İç Kalıp Tekniği'nde Yapılmış Formlar

Kaya mezarlarından gelen iki amphoriskos (fig. 1), "İç Kalıp Tekniği"nde yapılmış formların Elaiussa örneklerini oluşturmaktadır³. İç Kalıp tekniği

² Erken Roma Dönemi cam buluntularının geldiği sektörler ve miktarları: Kaya mezarları: 67, Tiyatro: 2, Agora: 5, Bizans Sarayı: 17, Güney Liman Yerleşimi: 7, Liman Hamamı: 7.

³ İç Kalıp Tekniği üzerine birçok temel çalışma bulunmaktadır: P. Fossing "Glass Vessels Before Glass-blowing", Copenhagen, 1940; M. C. McClellan, "Core-Formed Glass From Dated Contexts", Doktora tezi, University of Pennsylvania, 1984; D.B. Harden, "Catalogue of Greek and Roman Glass in British Museum – Volume I", Londra, İngiltere, 1981 ve D.F. Grose, "Early Ancient Glass - The Toledo Museum of Art", New York, 1989; E.M. Stern, B. Schlick-Nolte'un, "Early Glass of the Ancient World – Ernesto Wolf Collection", Hatje, 1994.

Türkiye'de kimi yerlerde ortaya çıkarılmış ve bugün İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde yer alan iç kalıpla tekniğindeki cam kaplar üzerine yapılan detaylı çalışma da Anadolu örneklerini tanımamız açısından önemli bir kaynak teşkil etmektedir (Atik, "İç Kalıp tekniği ile Yapılmış Anadolu kaynaklı cam kaplar", I. Uluslararası Anadolu Cam Sanatı Sempozyumu 26-27 Nisan 1988, 16-29 ve 105-106, İstanbul 1990).

ile alabastron, amphoriskos, oinochoe, aryballos, stamnos ve unguentarium gibi kaplar üretilmiş ve bu formlar olasılıkla dönemin değerli maddelerini saklamak için kullanılmıştır. Bu teknikle üretilmiş formların tipolojik ve kronolojik ayrımını birçok araştırmacı yapmıştır⁴. Elaiussa Sebaste buluntuları, D.F. Grose'un yapmış olduğu tipolojik sınıflandırma içinde değerlendirilmiştir⁵.

Sebaste örnekleri, Grose sınıflandırmasının son grubunu oluşturan Grup III içinde yer almaktadır. Bu grup içinde, farklı profillerdeki *amphoriskos* ve *alabastron*'larla karşılaşmakta ve daha önce kullanılan birçok formun ortadan kalktığı görülmektedir. Kimi araştırmacılar, yapılan köklü değişikliklerin yeni bir atölyeden kaynaklanmış olabileceğini, bu atölyenin de Kıbrıs'ta olabileceğini belirtmektedirler⁶. D.F. Grose ise Suriye-Filistin Bölgesi'nde Geç Hellenistik Dönem'de, kalıba döküm tekniğinde cam kap üreten önemli atölyelerin olmasına dayanarak, bu gruba ait formların da bölgede üretilmiş olması gerektiğini söylemektedir⁷. Yakın zamanda Suriye-Filistin Bölgesi Geç Hellenistik Dönem cam endüstrisi üzerine çalışma yapmış olan R.E. Jackson-Tal, özellikle Grup III'ün bölgede az sayıda olduğunu vurgulamakta⁸, ortaya atılan bu düşünce de formun Kıbrıs'ta üretilmiş olabileceği savını desteklemektedir.

Alabastron ve amphoriskos'lardan oluşan bu grupta, yarı saydam mavi, kobalt mavi, koyu yeşil ve sarımsı kahverengi cam üzerine opak beyaz, sarı ve turkuaz mavi renklerle cam ipliği bezemenin yaygın olduğu dikkat çekmektedir. Kulplar ve taban kısımları ise saydam camdan renksiz, açık yeşil, açık mavi, sarımsı yeşil ve sarımsı kahverengi olmaktadır.

Grup III'ün başlangıç tarihi üzerine farklı yorumlar bulunmaktadır. P. Fossing ve D.B. Harden bu grubun İ.Ö. 3. yüzyılda başladığını, M.C. McClellan ise grubun iki bölüme ayrıldığını, birinci bölümün İ.Ö. 250 ile 150 arasında, ikinci bölümün ise 150 yılından İ.Ö. 1. yüzyılın sonuna kadar

⁴ Bakınız dipnot.3.

⁵ Birinci grupta alabastron, amphoriskos, oinochoe ve aryballos; ikinci grupta aynı formların farklı profillerde devam ettiği ve aryballosların, "mercimek biçimli" olarak tanımlanan gövde kısmının daha basık olduğu formlara dönüştüğü dikkat çekmektedir. Üçüncü grupta ise sadece alabastron ve oinochoeler yer almaktadır (Grose 1989, 130-131).

⁶ Jackson - Tal 2004, 13, dipnot, 14; Stern, Schlick - Nolte 1994, 234-243, kat. nos. 58-62.

⁷ Grose 1989, 122. Benzer yorumu P. Fossing ve D.B. Harden da yapmaktadır (Fossing 1940; Harden 1981).

⁸ Jackson - Tal 2004, 13.

sürdüğünü⁹, D.F. Grose ve E.M. Stern ile B. Schlick-Nolte ise bu grubun İ.Ö. 2. yüzyılın ortasında başladığını belirtmektedirler. Formun, belirtilen tartışmalı başlangıç tarihinden İ.S. 1. yüzyılın ilk onluklarına kadar kullanıldığı bilinmektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi Grup III içinde yer alan Elaiussa Sebaste örnekleri, iki farklı tür amphoriskos'tan oluşmaktadır. Eserler, 2003 yılında ortaya çıkarılan bir oda mezardan gelmektedir ve örneklerin biri tam diğeri de kırık olarak ele geçmiştir.

Tam ele geçmiş olan amphoriskos (fig. 1, üst) uzun oval bir gövde, dışa dönük ağız, kısa silindir boyun boyundan omuza yapışan ve ağızdan biraz daha yukarısına çıkan bir kulpa sahiptir. Kaptayarısaydam yeşil renk üzerine opak beyaz renk cam iplikleri ile bezeme yer alır. Kulplar ise opak beyaz renktir.

Diğer örnek ise kırık ele geçmiştir (fig. 1, alt). Ancak özellikle kulp parçalarının bir kısmı olduğundan kabın genel görüntüsü çıkarılabilmektedir. İğ biçiminde bir gövdeye sahip örneğin dip kısmında düğme şeklinde bir kaide bulunmaktadır. Kulp, ağız altından başlayıp, kaba üç yerde birleşen bir "S" profili çizmektedir. Kobalt mavi cam üzerine opak beyaz ve sarı renklerde cam iplikleri ile bezenmiştir.

Sebaste örnekleri, mezardan gelen diğer buluntulara dayanarak, İ.S. 1. yüzyılın ilk onluklarına ait olmalıdır.

1.2. Kalıba Döküm Tekniği'nde Yapılmış Formlar

Hellenistik Dönem'den itibaren cam ustalarının yeni yapım teknikleriyle yeni formlar üretmeye başladıkları dikkat çekmektedir¹⁰. "Kalıba Döküm Tekniği" olarak adlandırılan bu yeni yapım tekniği ile üretilen yeni formlar, daha önce yapılan ve daha çok parfüm, merhem ve kozmetik amacıyla kullanılan kaplardan farklı olarak masa kabı amacıyla

⁹ Jackson - Tal 2004, 13.

¹⁰ Hellenistik Dönem'de Suriye-Filistin Bölgesi'nde kalıba döküm tekniğinde yapılmış cam kap üretiminin olduğu, her ne kadar fırınlar bulunmasa da, ele geçen yoğun miktardaki örneklerle dayanılarak söylenebilmektedir (Jackson-Tal 2004, 11). Kilikia Bölgesi'nde bahsedilen kapların üretiminin olup olmadığını kanıtlayacak ne bir üretim izine ne de yoğun miktarda örneklerle rastlanmıştır (Kilikia Bölgesi kalıba döküm kase örnekleri için bakınız: Erten 2002, 99, dipnot.12). Yapım teknikleri üzerine bakınız: Schuler 1959, 47-52; Grose 1984, 25-34; Grose 1989, 185-197 ve 241-262; Stern, Schlick-Nolte 1994, 68-71;

üretilmişlerdir¹¹. Sadece Doğu Akdeniz’de değil batıda da sevilerek kullanılan formların, İ.S. 1. yüzyılın ilk yarısına kadar kullanımı devam etmiştir¹². Bu tür kaselerde genel formun dışında, kasenin bezeme teknikleri de sınıflandırmada önemli rol oynamaktadır. Tek renkli camdan yapılmış sade kaselerin yanında, kaburgalı kaseler, çok renkli mozaik kaseler ve dönemin lüks camları olarak tanımlanan altın-cam kaplar da bulunmaktadır¹³.

Elaiussa Sebaste’de Erken İmparatorluk Dönemi kalıba döküm tekniğiyle yapılmış toplam 31 parça ele geçmiştir. Parçaların bir kısmı geldikleri katmanların tarihleriyle uyumluyken, bir kısmı da katman tarihiyle uyumlu olmayan, artık malzeme olarak ele geçmiştir. Ele geçen 31 parçada; düz kase, kaburgalı kase ve tabak formları tespit edilmiştir.

1.2.1. Sade Kaseler

Çeşitli formlardan oluşan düz kaseler, Hellenistik Dönem’de görülen kaselerden farklı olarak, daha ince hamurludur ve form eğimli bir profil göstermektedir. Kabin iç kısmına belirli aralık ve miktarlarda yerleştirilen yatay yivler, daha önce görülen kapların yivlerine göre daha ince ve daha sık yapılmaktadır¹⁴.

Elaiussa Sebaste’de bu gruba giren 16 parça bulunmaktadır. Parçaların 3 tanesi, 2001 ve 2004 yıllarında ortaya çıkarılan kaya mezarlarında bulunmuş ve tam olarak ele geçmiştir. Diğer parçalar ise yerleşimin çeşitli alanlarında yapılan kazılarda ele geçmiştir. Mezar buluntuları da dahil olarak, parçaların 5 tanesinin tarihleri, geldikleri katmanların tarihleriyle örtüşmektedir.

Parçalarda, dönemin yaygın renkleri olan sarımsı kahverengi, kahverengi, açık yeşil, mor, açık mavi ve özellikle Doğu Akdeniz’de karşılaşılan

¹¹ Teknik, her ne kadar “Kalıba Döküm” olarak tanımlansa da, daire şeklinde plaka haline getirilmiş yumuşak camın içbükey ya da dışbükey kalıp üzerine camın sarkıtılması ile yapıldığı kabul edilmektedir (Stern, Schlick-Nolte 1994, 68-71; Erten 2002, 97-98, lev. 40).

¹² Bazı örneklerin İS 2. yüzyıl mezarlarından da geldiği belirtilmektedir (Belivanova 1999, 38).

¹³ Aleksandriyalı cam ustalarının iki cam arasına altın levhalar koyarak kalıplama ve kesme yöntemiyle bezedikleri kaplardır. En güzel örnekleri, Güney İtalya’nın Canosa Bölgesi’nde bulunduğu için “Canosa Grubu” olarak adlandırılan cam sofa takımı, dönemin en kaliteli cam grubunu oluşturmaktaydı (Lightfoot – Arslan 1992, 4-5.).

¹⁴ Bu formun İngilizcedeki adı “Linear-Cut” olarak adlandırılmıştır. Türkçe terminolojisinde tam bir karşılığı bulunamadığı için (belki “Çizgisel Kesimli” olarak tanımlanabilir), dış yüzeyinin görüntüş şekline dayanılarak “Sade Kase” olarak adlandırılmıştır.

renksiz camlar görülmektedir. Parçalar üzerine yapılan tipolojik çalışmada üç grup tespit edilmiştir.

Bu türün ilk grubunu, sığ kaseler oluşturmaktadır (fig. 2.1, 3-4). Bu kaselerde düz bir ağzın içe bakan kısmının hemen altında iki ya da üç sıra yiv bulunmaktadır. Ele geçen bir başka ağız parçasına dayanarak, başka tür bir sığ kase tespit edilmiştir (fig. 2.2). Bu kaselerde (fig.2.5-8), hafif dışarı doğru eğimli geniş bir ağız ve ağzın altında bir ya da iki sıra yiv dikkati çekmektedir.

Sade kaselerin ikinci grubunu ise derin kaseler oluşturmaktadır (fig. 2.9-11). Bu tür kaseler, dışarı doğru eğimli bir ağız, düz inen bir gövde ve hafif konkav dipten oluşmaktadır. Elaiussa Sebaste'de, örneklerden biri Roma Erken İmparatorluk Dönemi'ne tarihli bir oda mezarından olmak üzere (fig. 2.9), üç parça ele geçmiştir.

Bu grup içinde yer alabilecek, ancak derin kaselere göre biraz daha geniş ağızlı bir kase de Elaiussa Sebaste'de tek bir parçayla temsil edilmektedir (fig. 2.12). Hafif dışarı eğimli ağız, düz inen bir gövde, gövdeden sert bir eğimle tabana doğru bir daralma ve hafif konkav dip, bu kase'nin genel görüntüsünü oluşturmaktadır.

1.2.2. Kaburgalı Kaseler

Elaiussa Sebaste örneklerini oluşturan tek renkli kaburgalı kâseler, Roma Dönemi kalıba döküm cam kapların en son örneği olarak tanımlanmaktadır¹⁵. Bu tür kaseler İ.Ö. 1. yüzyılın ikinci yarısından, İ.S. 1. yüzyılın ilk yarısına kadar kullanılmıştır ve formun doğuya göre batıda daha uzun bir süre kullanıldığı tespit edilmiştir¹⁶.

Kaburgalı kaselerin formları, sade kaselerin formlarına çok benzemektedir. Ağız kısımları düz ya da hafif dışa kıvrımlı, konkav dipli ve kaburgalar ya gövdenin tam ortasında kısa ya da gövde boyunca uzanan şekilde yerleştirilmiş bir forma sahiptir. Formda en yaygın kullanılan renkler mor, kobalt mavi, sarı, sarımsı kahverengi, az sayıda renksiz camlar

¹⁵ Tek renkli kaburgalı örneklerin yanında, mozaik ve millefiori tekniklerinde yapılmış çok renkli kaburgalı kaseler de bulunmaktadır.

¹⁶ Grose, formun batıda İ.S. 1. yüzyılın sonuna kadar devam ettiğini, Doğu Akdeniz'de ise en geç örneklerin 1. yüzyılın ortasına kadar uzandığını belirtmektedir (Grose 1989, 244). Son yıllarda yapılan çalışmalarda bu durum biraz değişmekte, en azından 1. yüzyılın ikinci yarısının ilk onluklarına tarihlendirilen buluntular da ortaya çıkmaktadır (Jennings 2000, 49).

kullanılmıştır. Daha geç örneklerde ise camın doğal rengi mavimsi yeşil ya da açık yeşilin tercih edildiği görülmektedir¹⁷.

Kaburgalı kaselerin erken örneklerinde renkli camların tercih edildiği ve kaburga aralarının daha sonraki dönem örneklerine göre daha aralıklı olduğu dikkat çekmektedir. Geç örneklerin en belirgin özelliği ise bir önceki dönemde görülen çeşitli renklerin yerine, kaplarda yaygın olarak mavimsi yeşil, mavi ve açık yeşil gibi renklerin kullanılmasıdır.

Elaiussa Sebaste’de 10 tane kaburgalı kase parçası ele geçmiştir (fig. 3). Parçaların sadece 5 tanesi ağız ve gövde profili vermekte, diğerleri ise gövdeye ait küçük parçalardan oluşmaktadır. Profil veren parçaların ikisinde düz bir ağız, ağza yakın bir durumda da kaburgaların başladığı görülmektedir. Diğer profilili parçalarda ise hafif S profili verecek şekilde dışa doğru eğimli bir ağız ve şişkinleşen bir gövde kısmı dikkat çekmektedir. Parçaların büyük bir çoğunluğu İ.S. 1. yüzyıla tarihli katmanlardan gelmektedir. Kimi parçaların geldiği katmanların 1. yüzyılın ortası ve ikinci yarısına tarihli olması (fig. 3.1,4,6), 1. yüzyılın ilk yarısından sonra Doğu Akdeniz’de görülmediği söylenen formun¹⁸, bölgede kullanım sürecini göstermesi açısından büyük bir önem taşımaktadır.

1.2.3. İnce Kaplar: “Fine Wares”

İnce kaplar, Roma Dönemi cam ustalarının kalıba döküm tekniğine kattıkları yeni formlardır. Bu başlık altında toplanan kapların büyük bir çoğunluğu Hellenistik gelenekten bağımsız olarak oluşturulmuştur. “İnce Kap” repertuarı içinde geniş tabak, kase, *pyxis* ve *skyphos* gibi formlar yer almakta, ancak yoğunluğu tabak ve kaseler oluşturmaktadır. Örneklerin büyük bir çoğunluğunun batıdan, özellikle de İtalya’dan gelmesi, üretiminin bu bölgede yapıldığı düşüncesini oluşturmaktadır.

Kaplarda saydam kobalt mavi, zümrüt yeşili ve mavimsi yeşil (akua-marın) renklerin yanında opak kırmızı, beyaz, açık mavi, yeşil ve mavimsi yeşil renkler görülmektedir. Zümrüt yeşili gibi bazı renkler, daha önceki dönemlerde görülmeyen, Romalı cam ustalarının oluşturduğu renklerdir.

2003 yılında tiyatronun hemen yakınında ortaya çıkartılan kaya mezar-dan gelen kobalt mavi renkte bir tabak, bu grubun ilk örneğidir (fig. 4.1).

¹⁷ Grose 1989, 245.

¹⁸ Grose 1989, 244.

Bu tür tabaklar, iki aşamalı bir teknikle yapılmaktadır. İlk aşamada cam, kabın formunu veren bir kalıba dökülerek şekillendirilir, cam sertleştikten sonra kap çarka oturtularak son rötuşları yapılır. Daha önce cam tipolojisinde hiç görülmemiş olan bu grup içindeki kapların, dönemin moda seramik ve metal kapları örnek alınarak yapıldığı benzer örneklerden anlaşılmaktadır. Üretim yerinin ve yoğunluğunun batı olduğu bu örnekler, arkeolojik alanlarda, birkaç örneğin Augustus Dönemi'ne verilmesinin dışında yoğun olarak Tiberius ve Claudius dönemleri katmanlarında karşılaşılmaktadır. Elaiussa Sebaste'de bulunan tabak, İ.S. 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilendirilmiştir.

Sebaste'de Erken Bizans Dönemi yerleşim alanı içinde bulunan opak kırmızı renkteki çok küçük bir kaide parçası ikinci örneğimizi oluşturmaktadır (fig. 4.2). Örneklerinin çok yaygın olduğu bu formlar da yine bir önceki form gibi İ.S. 1. yüzyılın ilk yarısına aittir.

1.3.Üfleme Tekniğinde Yapılmış Formlar

1.3.1.Tabaklar

Elaiussa Sebaste kazılarında, Roma Erken İmparatorluk Dönemi'ne ait sadece bir tane tabak formunda parça ele geçmiştir (fig. 4.3). Yuvarlatılmış bir ağız, sıg bir gövdeye sahip olan parçanın taban kısmının olmamasından dolayı nasıl bir profilinin olduğunu bilemiyoruz. Ancak, bu forma ait tabaklarda ya halka taban ya da hafif vurma dipole karşılaşılr. Sebaste parçasının, iki örnekten birine ait olduğunu söyleyebiliriz.

Belirtilen iki örnek de İ.S. 1. yüzyılın ikinci yarısı ile 2. yüzyıl boyunca görülmektedirler¹⁹. Elaiussa örneğinin, İ.S. 1. yüzyılın sonu 2. yüzyıl başına tarihli buluntuları da içinde bulunduran bir mezardan gelmesi nedeniyle, tabak parçasının da belirtilen tarihe ait olduğunu söyleyebiliriz.

1.3.2.Kaseler

İ.S. 1. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan "Kalıba Üfleme Tekniği" kısa sürede bütün Roma İmparatorluğu sınırları içine yayılmıştır²⁰. Bu teknikte yapılmış kaburgalı kaseler de moda içinde üretilmiş bir formdur (fig. 4.4). Üretim yeri, üfleme tekniğinin de çıkış yeri olarak tanımlanan Suriye-

¹⁹ Vessberg 1952, 112, lev.I/3-5 (Kıbrıs, İ.S. 1.-2. yüzyıl); Isings 1957, 61-62, form 46c ya da 47.

²⁰ Stern 1995, 69-74; Harden 1958, 47-57; Engle1978, 62-63; Sternini 1998, 87-96.

Filistin Bölgesi olmalıdır²¹. Ancak, benzer örnekleri, Roma İmparatorluk topraklarının farklı yerlerinde görülmektedir²². Formun Elaiussa Sebaste örneği küçük bir parçadan oluşmaktadır ve 1999 yılında tiyatro yapısında gerçekleştirilen kazılar sırasında bulunmuştur. Parça, İ.S. 1. yüzyılın ortasına tarihlendirilmiştir.

Bir başka tür kaburgalı kase ise cam terminolojisine “Zarte Rippenschalen” olarak geçmiş olan ve serbest üfleme tekniğinde yapılmış kaselerdir²³ (fig. 4.5). Omuz boyunca sıralanmış ince şeritler halinde kaburgaları olan bu kaseler, daha önceki kaburgalı kaselerden farklı bir profil sunmaktadır. İşlenmemiş ağız, konkav bir boyun, neredeyse yarımküre şeklinde gövde üzerinde kaburgalar ve hafif konkav ya da düz dip, formun genel görüntüsünü oluşturmaktadır.

E.M.Stern, bu tür kaselerin Roma İmparatorluğu’nun batı bölümünde, özellikle Kuzey İtalya, Dalmaçya ve Ticino bölgelerinde üretildiğini ve buralardan imparatorluğun diğer bölümlerine dağıtıldığını belirtmektedir²⁴.

Bu tür kaselerin yapımına İ.S. erken 1. yüzyılda başlayıp, yüzyılın ortasına kadar kullanımı devam etmiştir²⁵. Elaiussa Sebaste örneği de aynı tarihlere aittir.

Yuvarlatılmış ağızlı kase örneklerinden, Elaiussa Sebaste’de 5 örnek bulunmaktadır (fig. 4.6-7). Örneklerin birisi tam diğerleri ise sadece ağız parçasından oluşmaktadır. Ancak, profillerine bakıldığında hepsinin farklı bir formunun olduğu görülebilmektedir.

Parçaların iki tanesi, İ.Ö. 1. yüzyılın sonu ve İ.S. 1. yüzyılın ilk yarısına tarihli bir mezardan gelmektedir (fig. 4.6-7). Diğer parçaların biri yine aynı tarihi veren bir katmandan, diğer ikisi ise Liman Hamamı’nın tarihsel

²¹ Ele geçen buluntulardan, bu teknikte çalışan cam ustalarının Sidon’u kendilerine merkez seçtikleri anlaşılmaktadır. Buluntuların dışında antik kaynakların da Sidon’dan bir cam üretim yeri olarak bahsetmesi, bu düşüncüyü doğrulamaktadır (Stern 1995, 67-68). Bu yüzden bu tekniğe, “Sidon Tekniği” de denilmektedir.

²² Price 1985, 293, n. 45, fig. 24.3 (Benghazi - Libya, Erken Roma); Price 1988, s. 30, fig. 24-26 (Frejus); Lightfoot – Arslan 1992, 59, n. 21 (İ.S. 1. yüzyıl, Yüksel Erimtan Koleksiyonu); Lightfoot 1993, 36-37, fig. 52-54 (Antalya Müzesi ve Tille); Price 1993, 72, fig. 3 (GüneyWales); Cool – Price 1995, 53, n. 243, fig. 3.3 (Colchester); Stern 1995, 111-113, nn. 13-14 (olasılıkla Doğu Akdeniz, İ.S. 1. yüzyılın ikinci çeyreği); Zampieri 1998, 160, n. 258 (İ.S. 1. yüzyılın ortası).

²³ İsim, “Narin Kaburgalı Kase” anlamına gelmektedir (Tek 2008, 155).

²⁴ Stern 2001, 47.

²⁵ A.g.e.

verisi olmayan bir katmanından gelmektedir. Ancak profilleri ve renk özellikleri Roma Erken İmparatorluk Dönemi'ni yansıtmaktadır.

Elaiussa Sebaste'nin işlenmemiş ağızlı kaselerinde ise iki farklı form tespit edilmektedir. İlk form, tam benzeri olmasa da yakın örnekleri Kıbrıs'ta bulunan bir kasedir²⁶ (fig. 4.8). Kobalt mavi renkteki kasenin işlenmemiş ağız, içeriye doğru hafif kavis yapar şekildedir. Düz inen gövdenin sonunda, camın hafif katlanmasıyla yapılmış dışarı doğru taşan bir bant bulunmaktadır. Yine camın şekillendirilmesiyle yapılmış dip kısmı konkav biçimdedir. Camın özellikli formuna, yapım tekniğindeki özene ve rengine bakıldığında, kalıba döküm tekniğinde yapılmış ince kapların²⁷ kalitesiyle benzerlik göstermektedir. Büyük olasılıkla Elaiussa'ya dışarıdan gelen bu örnekler, aynı atölyede yapılmış olmalıdır. Benzer örneği bulunamayan bu kase, mezardan gelen diğer buluntulara dayanılarak, İ.S. 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir.

İşlenmemiş ağızlı kaselerin ikinci örneği ise gövdenin tabana yakın kısmına kadar genişleyip sonrasında tabana doğru daralmasıyla oluşan bir profile sahiptir (fig. 4.9-10). Formun benzer örnekleriyle hem doğuda hem de batıda karşılaşılmaktadır²⁸. Ancak, E.M. Stern, formun oluşturulduğu yerin Kıbrıs ve Suriye-Filistin Bölgesi olduğunu ve bu bölgelerden batıya gittiğini belirtilmektedir²⁹. İ.S. 1. yüzyılın tipik formu olan bu tür kaselerden Elaiussa Sebaste'de 3 tane bulunmuştur. Eserlerin iki tanesi 1. yüzyıla tarihli mezardan, biri ise yine aynı tarihi veren bir katmandan gelmektedir.

Dışarı ya da içeri doğru katlı ağızın üst kısmına, kaburgalı bant biçiminde yapışık ve ağız kısmında yalancı kulp gibi duran kaseler (fig. 4.11-12), İ.S. 1. yüzyılın ikinci yarısından itibaren özellikle imparatorluğun doğu bölgelerinde sıkça görülen bir formdur³⁰. Bu tür kaselerin, benzer örneklerle dayanarak, İ.S. 3. yüzyıla kadar kullanımının devam ettiği anlaşılmaktadır.

²⁶ Vessberg 1952, 121-122, lev. III/22-23.

²⁷ 1 numaralı oda mezardan çıkma, kobalt mavi renkteki tabak. Bu tabak da kasenin bulunduğu mezarın hemen yakınında yer alan bir diğer oda mezardan çıkarılmıştır ve tarih olarak aynı dönemlere aittirler. Bakınız başlık 1.2.3. İnce Kaplar : "Fine Wares".

²⁸ Genel yayılımı için bakınız: Czurda-Ruth 2007, 67, no. 155, lev. 8 (Efes, İ.S. 1. yüzyıl).

²⁹ Kıbrıs dışında, Avusturya - Magdelensberg'de, Slovenya - Emona'da ve İtalya - Ticino Bölgesi'nde üretimlerinin olduğu belirtilmektedir (Stern 2001, 46, no. 18).

³⁰ Vessberg 1952, 114 ve 116, lev. I.16 ve II.6 (Kıbrıs); Crowfoot 1957, 414-415, no. 5, fig. 95.5 (Samaria Sebaste); Lancel 1967, 9 ve 84, Lev. X.4 (Tipasa, İ.S. 3. yüzyıl); Weinberg 1988, 54-55, nos. 118-121, fig. 4.16 (Jalame-Filistin); Dussart 1998, 59, no. BI. 1322a. 31-32; Winter 2006, 77-79 (Filistin – Ein Ez-Zeituna)

Elaiussa Sebaste’de bu forma ait çok sayıda parça ele geçmiştir. Parçaların büyük çoğunluğu 1.-2. yüzyıl katmanlarından gelmektedir.

1.3.3. “Modiolous”

Dışa doğru basamaklı bir ağız, silindir gövde, halka taban ve ağız altında tek bir kulptan oluşan bu tür kaplar (fig. 4.13), Roma dünyasında içki kabı olarak tanımlanmaktaydı. Ancak ele geçen örnekler bakıldığında, sadece içki kabı olarak değil besin saklamada ve kremasyon kabı olarak kullanıldığı da görülmektedir³¹.

Roma dünyasında çok yaygın olmayan bu formun, Kuzey İtalya atölyelerinde üretilen üzeri renkli camdan benekli örneklerinin yanında, Kuzey Karadeniz yerleşimlerinde de üretiminin olduğu düşünülmektedir³². Elaiussa Sebaste’de, büyük olasılıkla bu forma ait ağız parçasının geldiği katmanın İ.S. 2. yüzyıl başına tarihlendirilmesi, parçanın tanımlanmasındaki önemli etkidir.

1.3.4. Bardak

1999 yılında tiyatro kazıları sırasında bulunmuş olan küçük bir parça, İ.S. 1. yüzyılın modası olan kalıba üfleme tekniğinin özelliklerini yansıtmaktadır (fig. 5.1). Parçanın sunduğu düz profile ve İtalya’da bulunmuş olan benzer örneğe³³ dayanarak, Elaiussa Sebaste örneğinin bardak sınıflandırması içinde yer alması uygun görülmüştür. İ.S. 1. yüzyıl malzemesi veren bir katmandan gelen parçada iki çember ve çemberlerin üzerinde iki sıra bant bulunmaktadır. Ağızdan tabana kadar düz bir profil sunan ve tam olarak ele geçmiş İtalya örneğinde, Sebaste örneğindeki çok benzeyen, yan yana sıralanmış iki sıra çember dizilerinin yatay bantlarla bölündüğü dikkat çekmektedir.

³¹ Dalmaçya – Emona’da mezar buluntusu olarak ele geçen kabın içindeki besin artıkları ve Sardanya – Cagliari’de yine mezar buluntusu olarak ele geçmiş kabın içindeki ölü küllerine dayanarak kullanımları hakkında farklı yorumlar ortaya çıkmaktadır (Stern 2001, 48). Modiolous kelimesi, Latince modius adındaki, yaklaşık 8.75 litre kapasitesi olan bir ölçü kabının küçültülmüş biçimidir.

³² A.g.e., 48. Bahsedilen üretim yerlerinin dışında, doğal olarak Roma İmparatorluk sınırlarının başka bölgelerinde de Modiolous örnekleriyle karşılaşılmalıdır (Stern 2001, 48). Az miktarlarda ele geçen bu örneklerin, bölgede formun üretiminin değil, formun ticaretinin yapıldığını göstermektedir.

³³ Venedik yakınında yer alan Cavarzere’de tam olarak ele geçmiş olan bardak İ.S. 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir ve bugün Adria Müzesi’nde korunmaktadır (Bonomi 1996, 124, no. 280).

Yukarıda bahsedilen benzer örneğe, bu teknikte yapılmış formların genel tarihlendirmesine ve geldiği katmanın tarihsel verisine dayanarak parçanın, İ.S. 1. yüzyılın ilk yarısına ait olduğunu söyleyebiliriz.

1.3.5. “Aryballos”

Antik dünyanın moda banyo kabı olan aryballos'ların cam örnekleri, bronz ve pişmiş toprak örneklerin taklidi olarak ortaya çıkmıştır³⁴. Bu konu üzerine çalışmış olan N.P. Sorokina, formu, ağız ve kulp biçimlerine göre üç gruba ayırmıştır. Bu sınıflandırma sonucunda, Doğu Akdeniz, Anadolu ve imparatorluğun batı kısmı olmak üzere her formun ayrı bir bölgeyi de gösterdiği tespit edilmiştir³⁵.

Elaiussa Sebaste örneğinin de içinde yer aldığı, Sorokina sınıflandırmasının birinci grubunu oluşturan Doğu Akdeniz formu, daha çok ince cidarlı, içeri doğru katlanmış ağızlı, karşılıklı kulpların şişenin ağız ve omuzuna yerleştirildiği bir profil çizmektedir. E.M. Stern bu formun, her ne kadar kazı verisi yetersiz ise de, Suriye ya da Filistin bölgelerinde üretilmiş olabileceğini söylemektedir³⁶.

Sorokina'nın birinci grubunu oluşturan bu form, İ.S. 1. yüzyılın ortalarından itibaren görülmeye başlamış ve 2. yüzyıl boyunca da kullanımı devam etmiştir. Ağız ve kulp kısmı korunmuş olarak ele geçen Elaiussa Sebaste örneği (fig. 5.2) ise İ.S. 1. yüzyıla tarihli bir kaya mezarından gelmektedir.

1.3.6. Prizmatik Gövdeli Şişeler

Çeşitli boyutlardaki prizmatik şişeler, adından da anlaşıldığı gibi dörtgen prizma bir gövdeye sahiptirler ve tek ya da çift kulpludurlar. Kulplar ağız aşmayacak şekilde keskin bir açı ile boyundan omuza bağlanmaktadır. Biçiminin kutu ve sandıklara yerleştirmeye uygun olması nedeniyle, antik dünyanın sıvı maddelerin saklanması ve taşınmasında kullandığı en yaygın formlardan biridir³⁷. Bu nedenle imparatorluğun her yerinde görülmekte-

³⁴ Isings 1957, 78 - 79.

³⁵ Kökeni Anadolu olarak belirtilen ikinci grup ise birinci gruptan farklı olarak yaka ağızlı bir profil sunmaktadır. Sorokina, Pergamon'da üretilen aynı ağız profiline sahip pişmiş toprak örneklere dayanarak, bu tür cam şişelerin de burada üretilmiş olabileceğini söylemektedir (Sorokina 1987, 40-46).

³⁶ Stern 2001, 44.

³⁷ Bu şişelerin sandıklarda saklandığını gösteren örnekler de günümüze kadar ulaşmıştır: Pompei'de Menandro'nun evinde, bu tür şişeler sandık içinde bulunmuştur (Isings 1957, 63). Romanya -

dir. Şişelerin hepsinde olmasa da çoğunun tabanında, kalıpta şekillendirilen yazıt ya da geometrik şekiller, bu tür şişelerin üretim yerleri ve atölyeleri hakkında bilgi vermektedir³⁸. D. Charlesworth, örneğini Elaiussa'da da gördüğümüz, uzun boyunlu şişelerin Kıbrıs atölyesine özgü olabileceğini söylemektedir³⁹.

Prizmatik şişeler, İ.S. 1. ve 2. yüzyıllarda yaygın olmak üzere, Roma Dönemi süresince kullanılan bir formdur⁴⁰. Arykanda'dan bir şişenin İ.S. 5. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilen buluntularla birlikte bulunması, şişenin bu yüzyılda da kullanıldığını göstermektedir⁴¹.

Elaiussa Sebaste'de bu forma ait 5 taban parçası Liman Hamamı kazıları sırasında ortaya çıkarılmıştır (fig. 5.3-7). Parçaların geldiği katmanların tarihsel verisinin olmamasına ve benzer örneklerinin bulunmamasına dayanarak, parçaların tarihlendirmesi, formun yaygın kullanıldığı döneme göre yapılmıştır. Bu nedenle, Elaiussa örneklerinin İ.S. 1. ve 2. yüzyıllara ait olduklarını söyleyebiliriz.

1.3.7. *Unguentarium*'lar

Merhem kabı olarak tanımlanan bu tür şişeler, antik dönemde olasılıkla ampulla olarak bilinmekteydi⁴². Ancak, şişelerin sadece merhem ya da kokulu yağ koymak amacıyla değil, kozmetik ürünler, renklendiriciler, ilaçlar ve kuru bitkileri de saklamak amacıyla da kullanıldığı bilinmektedir⁴³.

Bu nedenle, unguentariumların üretim yerlerinin koku, merhem, ilaç gibi maddelerin üretim yerleriyle aynı olması gerekmektedir. İtalya Campania

Dobroca'da bulunan bir eczacıya ait bir mezarda ele geçen sandık içinden de prizmatik gövdeli şişeler bulunmaktadır (Bucolava 1977, 91 - 101, fig. 17 - 18). Leiden'de bulunmuş olan bir kadına ait olan lahitte, ölenin kendini evinde hissetmesi için lahitin iç kısmı evin bir bölümünü andıracak kabartmalarla bezenmiştir. Bu kabartmaların bir bölümünde dolap üzerinde duran prizmatik şişeler göze çarpmaktadır (Toynbee 1971, 281, res. 91).

³⁸ Bu konuda: Tek 2003, 82-87; Triantafyllidis 2006, 369-402.

³⁹ Charlesworth 1966, 28.

⁴⁰ Isings, a.g.e. ; Charlesworth 1966, 26.

⁴¹ Tek 2003, 82. Kaunos'ta da 5. yüzyıl örneklerine rastlanmaktadır. Konu ile ilgili çalışma, A.T.Tek ve Ç.Gençler Güray tarafından yayına hazırlanmaktadır.

⁴² Küçük boyutlu ampulla'lar, modern terminolojide, içlerinde bulundurdıkları maddelerden dolayı unguentarium ya da balsamarium olarak adlandırılmaktadır. İsimler, Latince merhem anlamına gelen unguentum ve Latinceye Yunancadan geçen ve kokulu yağ anlamına gelen balsamon dan gelmektedir.

⁴³ Stern 2001, 43.

Bölgesi'nde, Roma Dönemi'deki cam üretimi ile kokulu yağ üretiminin aynı yerlerde yapıldığı görülmektedir⁴⁴. Yaşlı Plinius'un anlatımına göre antik dönemde Tarsus'ta "pardalium" adında bir merhem, Phaselis'te gül kokusu, Kilikia Soli'de safran yağı üretilmekteydi⁴⁵. Yukarıda belirtilen bölgelerde üretilen koku ve yağların konulacağı cam şişelerin yapımına dair bu güne kadar bir bilgi ulaşamasa da belirtilen bölgelerde cam şişe üretiminin olma olasılığı yüksektir.

İ.Ö. 1. yüzyılın ikinci yarısından, İ.S. 3. yüzyılın sonuna kadar yaygın olarak kullanılmış olan unguentariumlar, cam endüstrisinin üfleme tekniğiyle elde ettiği ilk örneklerdir⁴⁶. Zaman içinde çeşitli profillerde ve boyutlarda yapılmış olan unguentariumların, büyük olanları şarap ve yağ için de kullanılmaktaydı⁴⁷.

Unguentariumlar, koku kabı olarak günlük kullanımının yanında cenaze törenleriyle de doğrudan ilintilidir. Bu durum, unguentariumların daha çok bir kent kazısından bir mezar kazısından gelmesinden de anlaşılmaktadır. Cenaze törenlerinde şarap, yağ ve koku ile yapılan libasyonlar, bu tür şişelerle yapılıyor olmalıydı. Libasyon sonrasında boşalan unguentariumların mezara konması, gömü işlemi sırasında ölüye gösterilen onurlandırmanın bir sembolü olarak kabul edilebilir⁴⁸.

Elaiussa Sebaste'de 2003-2004 yıllarında, tiyatronun güney kısmında ortaya çıkarılmış kaya mezarlarında toplam 72 adet unguentarium ele geçmiştir. Unguentariumlar içinde armudi, küresel, oval, tüp ve çan biçimi gövdeli örneklerin yanında nokta dipli bir şişe de bulunmaktadır (fig. 6-7). Unguentariumlarda yuvarlatılmış ya da içe katlanmış ağız biçimlerinin ikisi de yaygın olarak görülmektedir. Şişelerde, miktarları az da olsa, Erken Roma Dönemi'nin tipik renkleri olan koyu yeşil, mor, sarı, kobalt gibi renklerin yanında, mavimsi renksiz, renksiz gibi renklerin daha fazla olduğu tespit edilmektedir. "Çan Biçimli" (fig. 7.6-8) ve "Oval Gövdeli" unguentariumlar (fig. 7.5) İ.S. 1. yüzyılın sonu ve 2. yüzyılın başına

⁴⁴ De Tomasso 1990, 12-15.

⁴⁵ Plin., Nat. Hist. XIII.2; Özbayoğlu 2003, 168.

⁴⁶ De Tomasso 1990, 19. İsrail - Kudüs'te, Yahudi Mahallesi'nde en eski üfleme tekniği örnekleri ortaya çıkartılmıştır. Bunlar, armudi gövdeli unguentariumlardır (Avigad 1972, 200, lev. 46). Lightfoot 1991, 107.

⁴⁷ Günümüze kadar kalabilmiş, içinde yağ ya da şarap bulunan unguentarium örnekleri bulunmaktadır (Barag 1972, 24-26; Crawford 1983, 182-183).

⁴⁸ Anderson - Stajanovic 1987, 121.

tariflendirilirken, diğler bütün örneklerin 1. yüzyıla, hatta 1. yüzyılın ilk yarısına ait olduklarını söyleyebiliriz.

2. Roma Orta İmparatorluk Dönemi (İ.S. 2. – 3. yüzyıl)

Orta İmparatorluk Dönemi cam üretimine baktığımızda, yeni formların üretildiği ve bunun yanında bir önceki dönemin formlarının, bu dönemin özellikle ilk yüzyılında, kullanımının devam ettiği görülmektedir.

Elaiussa Sebaste’de bu döneme ait çok az sayıda buluntunun gelmesindeki başlıca neden, dönem yapılarının sürekli kullanımlarından dolayı daha sonraki süreçlerde tahrip edilmiş olmasıdır. Ele geçen toplam 27 parçanın içinde kase, bardak ve formu tespit edilemeyen ancak profil özelliklerine dayanarak Orta İmparatorluk Dönemi içine yerleştirilen çeşitli parçalar bulunmaktadır.

2.1. Küresel Gövdeli ve Kesme Bezemeli Kaseler

İşlenmemiş “S” profili yapan bir ağız, küresel gövde ve hafif konkav dipten oluşan bu kaseler, Roma Erken İmparatorluk Dönemi’nde görülen işlenmemiş ağızlı kaselerin bir versiyonudur. Bu dönem kaseleri, bir önceki dönemin örneklerinden farklı olarak, küresel bir gövdeye ve daha keskin bir ağız profiline sahiptirler.

İmparatorluk topraklarının doğusunda ve batısında görülen bu formun, daha sonraki dönemlerde de kullanımının devam ettiği ortaya çıkan buluntulardan anlaşılmaktadır⁴⁹. Formun, hem Orta hem de Geç İmparatorluk Dönemlerinde sade ya da bezemeli şekilde kullanıldığı ve en yaygın bezemelerin, kesme tekniğiyle yapılmış geometrik motifler (daire, oval, çizgi gibi) ve figüratif hatta bir konunun anlatıldığı sahneler olduğu görülmektedir⁵⁰.

⁴⁹ Gomolka 1978, 28-29, lev. 1.8 (Bulgaristan, İ.S. 4.-5. yüzyıl); Demaine 1979, 42-43 ve 108, no. R5, fig. 7 (Yugoslavya, İ.S. 4. yüzyıl belki erken 5. yüzyıl); Boosen 1984, 86, no. 178 (Rheinland - Almanya, İ.S. 3.-4. yüzyıl); Arveiller – Dulong 1985, 102-105, no.185-200 (Strasbourg Müzesi, İ.S. 3.-4. yüzyıl); Vanpeene 1993, 46-47, no. 068 (Fransa, İ.S. 4. yüzyıl); Ivachenko 1995, 321, fig. 14 (Crimee - Rusya, İ.S. 4.-5. yüzyıl); Dilly – Mahoe 1997, 110-111, no. 288-295, lev. 15 (Fransa, İ.S. 4.-5. yüzyıl); Olcay 1998, 172, fig. 6.1 (Tarsus); Zampieri 1998, 172, no. 287 (Padova - İtalya, İ.S. 2.-4. yüzyıl).

⁵⁰ Figüratif bezeme, sadece küresel gövdeli kaselerde değil farklı formlardaki kaplarda da kullanılmıştır.

Daha çok renksiz camdan yapılan bu tür kaselerde, yatay çizgilerle birbirlerinden ayrılmış bantlar içinde yuvarlak ya da pirinç tanesi biçiminde kesilmiş bezemeler, renksiz cam üzerinde güzel bir etki bırakmaktaydı. İmparatorluğun her yerinde görülen bu tür kaselerin⁵¹, bugüne kadar tespit edilen ya da tahmin edilen belli başlı üretim yerleri bulunmaktadır⁵².

Elaiussa Sebaste'de bezemesiz küresel gövdeli kaselerden bir tam örneğin dışında hem düz hem de kesme bezemeli örneklerin hepsi kırık küçük parçalar halinde bulunmuştur (fig. 8.1-9) ve İ.S. 2.-3. yüzyıla tarihlendirilmiştir.

2.2. Bardaklar

Kentin Orta İmparatorluk Dönemi katmanlarından küçük parçalar halinde ele geçen ve formları tespit edilen iki farklı tür bardakla karşılaşmaktadır.

2.2.1. İçe Çökertilmiş Bardaklar

Roma İmparatorluk Dönemi Kilikia Bölgesi'nin en yaygın cam formu olarak tanımlanan bu tür bardaklar⁵³, yuvarlatılmış ya da işlenmemiş ağız, dört tarafı içeri doğru çöküntülü bir gövde ve hafif konkav dip ya da halka taban şeklinde olan bir form sunmaktadır. Bu bezeme tekniği sadece bardaklarda değil şişe ve vazo olarak tanımlanan formlarda da görülmektedir⁵⁴. Kimi örneklerde, kabın gövdesi üzerinde dört yerine altı hatta sekiz çökertme yapılarak farklı bir görünümle de karşılaşmaktadır.

⁵¹ Harden 1936, 120, no. 316, lev. XIV (Mısır-Karanis); Davidson 1952, 94-95, no. 592 (Corinth, 2. yüzyıla ait bir mezardan); Clairmont 1963, 76, lev. VII.288 (Dura Europos – Orta İmparatorluk); Moriconi 1968, 77, fig. 244 a, b (Ostia, İ.S. 2.-3. yüzyıl); von Saldern 1980, 18, no. 68, lev. 20; Arveiller - Dulong 1985, 106-107, no. 205-206 (Strasburg Müzesi, İ.S. 3.-4. yüzyıl); Lightfoot 1993b, 94, fig. 1.11 (Tigris); Cool – Price 1995, 76-78, no. 413-416, fig. 5.8 (İngiltere- Colchester, ca. 75-150 tarihli konteks malzeme ile); Whitehouse 1997, 258, no. 440 (İ.S. 3.-4. yüzyıl); von Saldern 1980, 16-17, no. 64, lev. 3.20 (Sardes, Geç 2. – 3. yüzyıl); Sternini 1999, 84, no. 6-8, fig.2 (Lübnan - Beyrut); Tek 2008, 158 (Arykanda, İ.S. 220-240).

⁵² Batı'da Cologne ve Pannonia Bölgesi, doğuda Suriye özellikle Dura Europos, kuzey'de Pontus'ta ise Tanais belirtilmektedir (Stern 2001, 137). Tanais antik kentinde yapılan kazılarda ortaya çıkarılan ve üzerlerinde bu geometrik motiflerin olduğu kalıplarla, bu tür kapların kesme aşamasından önce kalıba üflenerek motiflerin kaba geçirildiği ve daha sonra keserek rotüşlerin yapıldığı, bu şekilde cam ustalarının ya da cam kesicilerinin işi kolaylaştırdıkları anlaşılmaktadır. Anlaşıldığı kadarıyla, camı üfleyen (vetrarii) ile camı daha sıcakken keserek bezeyenler (diatretarii) farklı ustalardır (Stern 2001, 130 ve 137).

⁵³ Stern 1989b, 124.

⁵⁴ Erten 2001, 97.

Bardakların, yapım tekniğinden kaynaklanan çok ince hamurları vardır. Vessberg bu formun, elde geçerli verilerin olmamasına karşın, daha çok merhem kabı olarak kullanıldığını belirtmektedir⁵⁵.

C. Isings, içe çökertmeli bardakların Pompei ve Herculaneum'dan gelmelerine dayanarak⁵⁶, formun İ.S. 79 yılından önce yapılmaya başlandığı ve İ.S. 3. – 4. yüzyıla kadar kullanıldığını belirtmektedir⁵⁷. Çoğu yerleşimde⁵⁸ karşımıza çıkan bu form, Kıbrıs⁵⁹, Tunus ve özellikle Kilikia Bölgesi'nde daha çok rastlanmakta⁶⁰ ve E.M. Stern bu bardakların Kilikia'da üretimlerinin yapıldığını ileri sürmektedir⁶¹.

Elaiussa Sebaste'de bu tür bardaklara ait 7 parça ele geçmiştir (fig.8.10-16). Parçaların beşi dip, ikisi de ağız kısmına aittir. Parçalar tarihlendirilebilir katmanlardan gelmedikleri için genel olarak İ.S. 2. – 3. yüzyıla verilmişlerdir.

2.2.2. Konkav Dipli Bardaklar

Konkav dipli ve tabandan gövdeye geçiş kısmı daralmış bir profili olan kaideler, özellikle Kilikia Bölgesi'nde karşılaşılan bir tür bardakta görülmektedir. Maalesef, Elaiussa'da bu tür bardakların sadece taban kısımları ele geçmiştir (fig. 8.17-20). Ancak, yapılan yayınlar sayesinde form hakkında bir fikir edinilebilmektedir⁶². E.M. Stern, bu tür bardakların içe çökertmeli bardaklarla arasındaki benzerliğe dikkat çekerek, iki

⁵⁵ Vessberg 1952, 118.

⁵⁶ Scatozza Höricht 1986, 40, lev. 28.

⁵⁷ Isings 1957, 46 - 47.

⁵⁸ Harden 1936, 147, lev. IV ve XV, no. 391; Davidson 1952, 103-102, no. 648 (İ.S. 2. yüzyıl); Lancel 1967, 18 ve 78, no. 148, lev. VIII.12 (Cezayir - Tipasa, İ.S. 2. yüzyılın ortasına tarihli bir mezardan); Bucovalea 1968, 47-48, no. 48 (İ.S. 1.-2. yüzyıl); Calvi 1968, 53-54, 56-57, lev. 6-7; B-3 (Aquileia, İ.S. 1.-2. yüzyıl); Moriconi 1968, 73-74, fig. 192a-b, 194a-b, lev. IX (Ostia); Petru 1972, 162, lev. LXIII, mezar 882.11 (Slovenya - Emona); Hayes 1975, 65, no. 187-171 (olasılıkla İ.S. 2. yüzyıl); Matheson 1980, 92-93, no. 250 (İ.S. 3.-4. yüzyıl); Sternini 1988, 63, V16; Stern 1989b, 599, fig. 4 (Adana Müzesi, İ.S. 1.-3. yüzyıl); Erten Yağcı 1990, 33, fig.33d (Hatay Müzesi, İ.S. 3. yüzyıl); Biaggio Simona 1991, 102-103, lev. 10, fig. 46 (Ticino Bölgesi); Sternini 1997, s. 256 [26], no. 162, lev. LII.23 (Girit - Gortina, İ.S. ikinci yüzyılın sonu); Belivanova 1999, 36, fig. 33-34 (Bulgaristan, İ.S. 1. yüzyıl ve 2. yüzyılın ilk yarısına tarihli mezardan); Erten 2001, 99, no. 5, fig. 5 (Mersin Müzesi, İ.S. 2. yüzyıl).

⁵⁹ Vessberg 1952, 122, lev. III, 25 – 30; Oliver 1983, 255, no. 54, fig. 4 (Kıbrıs - Episkopi).

⁶⁰ Stern 1989a, 600, res.4.

⁶¹ Stern 1984, 132 - 139; Stern 1989b, 599 - 600, res. 4; Stern 1989a, 124 - 125; Erten Yağcı 1999, 180, fig. 12.

⁶² Stern 1989a, 122-128; Erten 2001, 97, fig. 4.

formun da Kilikia üretimi olduğunu, bölgede çok sayıda bulunmalarına dayanarak söylemektedir⁶³. Aynı şekilde E.Erten'in Mersin Müzesi'ndeki bardaklar üzerine yaptığı bir yayın da, bu tür bardakların bölge içindeki yayılımını ortaya koyması açısından önemli bir yerde durmaktadır⁶⁴.

Elaiussa Sebaste'de ele geçen 5 parça, içinde erken dönemlere ait malzeme bulunduran Bizans Dönemi katmanlarından gelmektedir. Parçaların, benzer örneklerle dayanarak İ.S. 2. - 3. yüzyıllara ait olduklarını söyleyebiliriz.

2.3. Formu Belli Olmayan Parçalar

Çeşitli formlardaki kaplar üzerine belirli aralıklarla yerleştirilmiş siğil görünümlü cam parçacıklarla yapılmış bezeme (fig. 8.21-22), Orta İmparatorluk Dönemi içinde çok yaygın olmasa da karşımıza çıkmaktadır. Ele geçmiş tam örneklerle bakıldığında, bu tür bezemenin şişe ve kase⁶⁵ formlarında daha çok olduğu dikkati çekmekte ve bezemenin ekleme ya da bir aletle çimdikleme yoluyla yapıldığı belirtilmektedir⁶⁶. Bu bezemeye sahip parçalar, imparatorluğun hem doğusunda hem de batısında görülmektedir⁶⁷.

Kalın bir düz tabandan oluşan kaide örnekleri (fig. 8.23-24), daha çok bardak formunda görünse de kase gibi formlarda da karşımıza çıkmaktadır. Orta İmparatorluk Dönemi içinde görülen bu kaide örneklerinin çoğunluğu imparatorluğun doğu kısmından gelmektedir⁶⁸. Elaiussa Sebaste'de düz kalın kaidelerden 9 parça ele geçmiştir. Parçalar, karışık bir tarihlendirme

⁶³ Stern 1989a, 122-128.

⁶⁴ Gaziantep, Adana, Antakya ve Anavarza cam buluntuları içinde bu form bardakların yer aldığını belirtmektedir (Erten 2001, 97).

⁶⁵ A. von Saldern'in, Sardes cam buluntuları üzerine yazdığı kitapta, siğil bezemeli bir kase örneğini "Bonn - Rheinisches Landesmuseum (6662)"dan vermiştir. Burada yuvarlatılmış bir ağız, hafif küresel gövde biçimdeki kasenin gövdesinde siğil bezemesiyle karşılaşılmaktadır (von Saldern 1980, lev.3, no.81).

⁶⁶ von Saldern 1980, 19.

⁶⁷ von Saldern 1980, no. 81 (Sardes, İ.S. 3. yüzyıl); Charlesworth 1976, 249, no. 32, fig. 134 (İngiltere - Winterton, İ.S. 3.-4. yüzyıl); Cool - Price 1995, 86-87, no. 548, fig. 5.14 (İngiltere - Colchester).

⁶⁸ Clairmont 1963; 98, lev. X, no. 437 (Suriye - Dura Europos, Orta İmparatorluk); Calvi 1968, 56, no. 134, lev.B.2 (İtalya - Aquileia); von Saldern 1980, 30, no. 185, lev. 22 (Sardes); Plat Taylor -Megaw 1981, 225 - 226, no. 13, fig. 46 (Kıbrıs); Lightfoot 1993a, 181 - 182, no. 88, fig. 124 (Sagalassos).

sunan bir katmandan gelmektedir. Bu nedenle, katmanlara dayalı bir tarihlendirme yapılamamaktadır.

Bir pens aracılığıyla belirli aralıklarla çekilerek elde edilen dalgalı görünümlü kaideler (fig. 8.25-26), Orta İmparatorluk Dönemi'nin bir diğer karakteristik formlarından birisidir. Bu tür kaideler büyük olasılıkla bardak ve kase gibi kaplarda kullanılmıştır. Ancak, benzer örneklerin büyük çoğunluğunun sadece kaidelerden oluşması, genel formlar hakkında kesin bir fikir yürütmemizi zorlaştırmaktadır. Benzer örnekler, hem doğudan hem de batıdan da gelmektedir ve büyük çoğunluğu İ.S. 2. - 3. yüzyıllara tarihlendirilmiştir⁶⁹. Elaiussa Sebaste örnekleri, içinde farklı dönemlere ait karışık malzemenin olduğu katmanlardan gelmektedir. Bu nedenle tarihlendirme, paralel örneklerle bakılarak yapılmıştır.

3. Roma Geç İmparatorluk Dönemi (İ.S. 3.-4. yüzyıl)

Elaiussa Sebaste'de Geç İmparatorluk Dönemi'ne ait parça sayısı çok az miktardadır. Ele geçen parçalar ise Geç İmparatorluk Dönemi'nin karakteristik formlarını temsil etmektedirler. Bu dönemde, camda form çeşitliliğinin daha önceki dönemlere göre azalmaya başladığı görülmekte, daha çok saklama, servis ve masa kullanımına yönelik formlarla karşılaşmaktadır. Koku, merhem gibi kozmetik malzemelerinin konulduğu şişe ve kapların ise gittikçe azaldığı dikkati çekmektedir. Elaiussa Sebaste'de bu dönem katmalarından, tabak, kase ve şişe formlarına ait parçalar gelmektedir.

3.1. Tabaklar

Elaiussa Sebaste'de Geç İmparatorluk Dönemi, tabak grubu içine sadece bir örnek girmektedir. Dairesel tabak formları içinde yer alan bu form, sığ gövde boyunca uzanan dışarı ve aşağı doğru katlı ağız kısmıyla çok karakteristik bir profil sunmaktadır (fig. 9.1). Bu tür tabakların örnekleri hem doğuda hem de batıda bulunmaktadır⁷⁰.

⁶⁹ Harden 1936, 220, no. 682, lev. XIX (Mısır - Karanis); Vessberg 1952, 123, lev. IV.12 (Kıbrıs); Clairmont 1963, 52, fig. 5.204 (Suriye - Dura Europos, İ.S. 2.-3. yüzyıl); Moriconi 1968, 78, lev. 244a-b (İtalya - Ostia); Alarcão 1976, 191, no. 193, lev. XLI (Portekiz - Conimbriga, İ.S. 2.-3. yüzyıl); Weinberg 1988, 59, no. 161, fig. 4-22 (Filistin - Jalame, İ.S. 3.-4. yüzyıl); Biaggio Simona 1991, fig. 50, no. 134.2.078, lev. 13 (İtalya - Cantone Ticino, İ.S. 200 - 250); Sternini 1997, 255, no. 153, lev. LII (Girit - Gortina, İ.S. 2.-3. yüzyıl).

⁷⁰ Weinberg 1988, 47-49, fig. 4-7. 71, no. 71 (Jalame - Filistin, Geç Roma); Dussart 1995, 346, fig. 6, no. 18 (Suriye, İ.S. 4.-5. yüzyıl); Whitehouse 1997, 81-82, no. 107-109 (İ.S. 5.-6. yüzyıl).

3.2.Kaseler

Orta İmparatorluk Dönemi'nde görülmeye başlanan “Küresel Gövdeli ve Kesme Bezemeli Kaseler”in Geç İmparatorluk Dönemi boyunca da görüldüğü dikkati çekmektedir. Bu dönemde kesme bezemelilerin yanında çok sayıda sade, bezemesiz kaselerin yapıldığı görülmekte ve konuyla ilgili detaylı bilgi, Orta İmparatorluk Dönemi içinde yer almaktadır.

İ.S. 1. yüzyılın ortasında başlayan kalıba üfleme tekniğinin, bu tarihten itibaren kesintiye uğramadan devam ettiğini görüyoruz. Doğal olarak, her dönemin kendine has bir form ve bezemesi bulunmaktadır, Geç İmparatorluk Dönemi'nin kalıba üfleme tekniğiyle yapılan en tipik formu ise “Honey Cumb Pattern” olarak tanımlanan kaselerdir. Bu kaselerde, işlenmemiş ağız keskin bir profil yaparak gövdeye geçmekte, ağız altında kısa bir bant halinde dikey kaburgalar, gövde kısmında ise isminden de anlaşıldığı gibi altıgen bal peteği bezemeleri görülmektedir. E.M. Stern, kabın bezemelerine dayanarak, bu tür kaselerin altı farklı türünün olduğunu tespit etmiştir⁷¹.

İmparatorluğun her yerinde görülen bu formun⁷² üretim ve yoğunluk bakımından iki bölgede odaklandığı tespit edilmektedir: Doğu Akdeniz'de, Suriye ve Kuzey Filistin; batıda ise Cologne ve yakın çevresi. E.M. Stern, en eski örneklerin Doğu Akdeniz'den geldiğini, formun daha sonra batıya geçtiğini belirtmektedir⁷³.

Stern sınıflandırmasının Doğu Akdeniz kökenli olarak belirttiği grup içinde yer alan Elaiussa Sebaste'nin iki örneği de (fig. 9.2-3) farklı dönemlere ait karışık malzemenin olduğu katmanlardan gelmektedir. Bu nedenle, benzer örneklerle dayanılarak, parçaların İ.S. 4. ve erken 5. yüzyıllara ait olduklarını söyleyebiliriz.

⁷¹ Stern 1977, 90-95; Stern 2001, 267. Stern'in yaptığı sınıflandırmada yer alan formların genel özellikleri: A: Ağız altında dikey kaburga ve gövdede balpeteği bezemesi, B: Sadece balpeteği bezemesinin olduğu kaseler, C: noktalarla çeşitlendirilmiş balpeteği, D: Ağız altında dikey kaburga ve gövdede ağ bezemesi, kimi örneklerde ağ içinde oluşan her alanın içinde nokta (Elaiussa Sebaste örneği), E: Ağız altında dikey kaburga ve gövdede geniş konsantrik daireler, F: Ağız altında dikey kaburga ve gövdede çiçek bezemeleri (Stern 2001, 267).

⁷² Harden 1936, 165, no. 472, lev. XVI (Karanis - Mısır); Berger 1960, 55, no. 139, lev. 9 ve 18.37 (Vidonissa - İsviçre); Dusenbery 1971, 15-16 (İ.S. 4. yüzyıl); Petru 1972, 160, mezar 798, no. 20a, lev. 52 (Emona - Slovenya); Stern 1977, 90-95, lev. 4, no. 26 (İ.S. 4. yüzyılın ilk yarısı); Boosen 1984, 25, no. 14 (Suriye, İ.S. 3.-4. yüzyıl); Friedhoff 1989, 43, fig. 1.13 ve 5.7; Ivachenko 1995, 321, fig. 14 (Rusya, İ.S. 4.-5. yüzyıl).

⁷³ Stern 2001, 267.

3.3. Kesme Bezemeli Silindir Şişe

İ.S. 1. yüzyılın ikinci yarısından itibaren görülen dörtgen ve silindir gövdeli şişelerin, Geç Roma Dönemi'nde özellikle silindir gövdeli olanların yapımının devam ettiği görülmektedir. Bu dönem şişelerinin genel özellikleri, çoğunlukla iki kulplu olmaları, ağzın hemen altında kalın bir bandın ve gövde üzerinde kesme tekniğiyle yapılmış bezemelerin olmasıdır. Şişelerde daha çok açık mavi ve yeşil renk cam kullanılmaktadır.

Gövde üzerinde, yatay çizgilerle bölümlere ayrılmış bantlar içinde daire, oval ve çizgi gibi geometrik motiflerin olduğu görülmekte, daire şeklinde yapılan motifler, ya tam ya da yarım altıgen çerçeveler içine yerleştirilmektedir. Kullanımları 5. yüzyıla kadar süren silindir şişelerin, Elaiussa Sebaste'de kesme bezemeli gövde parçasından sadece bir tane (fig. 9.4) ele geçmiştir.

Sonuç

Elaiussa Sebaste'nin Roma İmparatorluk Dönemi cam buluntuları üzerine yapılan bu çalışma sonucunda, kentin dönem içindeki cam formları tespit edilebilmiştir. Cam buluntuların en yoğun grubunu, İ.S. 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiş mezarlarda çok sayıda cam eserin çıkmasından dolayı, Erken İmparatorluk Dönemi buluntuları oluşturmaktadır. Orta ve Geç İmparatorluk dönemlerine ait mezarların bulunmaması ve bu dönem yerleşim alanlarının daha sonraki süreçlerde kullanımı ve yağmalanmasından dolayı, belirtilen dönemlere ait cam buluntular az sayıda ele geçmiştir.

Ele geçen malzeme üzerinde yapılan tipolojik çalışmayla, Elaiussa Sebaste'nin Roma Dönemi cam formlarının, doğal olarak, Doğu Akdeniz cam tipolojisine çok uyduğu görülmekte ve kentte yerel üretim olarak tanımlanabilecek bir form tespit edilememektedir. Doğu Akdeniz'in öneminin bilindiği Roma Dönemi cam endüstrisinde, Kilikia'nın cam üretimi konusunda bu bölgenin ne kadar içinde yer aldığı daha tam bir netlik kazanmamıştır⁷⁴. Ancak, bir yerleşimin günlük kullanıma yönelik cam kap ihtiyacının ithal kaplarla karşılanamayacağına dayanarak, ya kentte ya da kente yakın bir başka yerleşimde cam üretiminin olduğunu söyleyebiliriz.

⁷⁴ Kilikia Bölgesi Roma Dönemi cam üretimi üzerine, E.M. Stern'in tipolojik çalışmaya dayalı detaylı bir makalesi bulunmaktadır (Stern 1989a, 121-128).

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Alarcão 1976 Alarcão, J., Fouilles de Conimbriga - VI Ceramiques Diverses et Verres, Paris.
- Anderson - Stajanovic 1987 Anderson - Stajanovic, V.R., "The Chronology and Function of Ceramic Unguentaria", American Journal of Archaeology, 91, 105-122.
- Arveiller-Dulong 1985 Arveiller-Dulong, V., et.al., Le Verre d'époque Romaine au Musée Archéologique de Strabourg, Paris.
- Avigad 1972 Avigad, N., "Excavations in the Jewish Quarter of the Old City of Jerusalem 1971", Israel Exploration Journal, 22-4, 193-200, lev. 41-46.
- Barag 1972 Barag, D., "Two Roman Glass Bottles with Remnants of Oil", Israel Exploration Journal, 24-26.
- Belivanova 1999 Belivanova, A., "Early Roman Glass from Bulgaria (Ist the first half of the Iind century)", Archaeologia Bulgarica, III, 35-49.
- Berger 1960 Berger, L., Römische Gläser aus Vindonissa, Veröffentlichungen der Gesellschaft pro Vindonissa Band IV, Birkhauser Verlag Basel.
- Biaggio Simona 1991 Biaggio Simona, S., I vetri Romani - Provenienti dalle terre dell'attuale Cantone Ticino, Locarno.
- Bonomi 1996 Bonomi, S., Vetri Antichi del Museo Archeologico Nazionale di Adria, Giunta Regionale del Veneto.
- Boosen 1984 Boosen, M., Antike Gläser – Vollständiger Katalog zweite Auflage erweitert und neubearbeitet, Kassel.
- Bucovala 1968 Bucovala, M., Vase Antike de Sticla La Tomis, Constanta.
- Calvi 1968 Calvi, M.C., I Vetri Romani del Museo di Aquileia, Padova.
- Charlesworth 1966 Charlesworth, D., Roman Square Bottles, Journal of Glass Studies, VIII, 26-40.
- Charlesworth 1976 Charlesworth, D., Glass, 244-250, içinde I.M. Stead et al., Excavations at Winterton Roman Villa and other Roman Sites in North Lincolnshire 1958-1967, London.
- Clairmont 1963 Clairmont, C.W., The Excavations at Dura Europos. Final Report 4, 5. The Glass Vessels, New Haven.
- Cool – Price 1995 Cool, H.E.M. – Price J., Roman Vessel Glass from Excavations in Colchester, 1971-1985, Colchester Archaeological Report 8.
- Crawford 1983 Crawford, J.S.et.al., "Sardis, 1981 and 1982", Türk Arkeoloji Dergisi, XXVI-2, 182-185.
- Crowfoot 1957 Crowfoot, G.M., Glass, 403-422, Crowfoot J.W., et. al., Samaria-Sebaste. Vol. 3: The objects from Samaria, London.

- Czurda-Ruth 2007 Czurda-Ruth, B., Hanghaus I in Ephesos: Die Gläser, Wien.
- Davidson 1952 Davidson, C.R., Corinth XII – The Minor Objects, Princeton.
- De Tomasso 1990 De Tomasso, G., Ampullae Vitreae – Contenitori in Vetro di Unguenti e Sostanze Aromatiche Dell'Italia Romana (I sec. a.C. – III sec. d.C.), Roma.
- Demaine 1979 Demaine, M.R., Roman Glass from Diocletian's Palace at Split - Yugoslavia, A thesis Submitted to the Faculty of the Graduate School of the University of Minnesota.
- Dilly – Mahoe 1997 Dilly, G. – Mahoe, N., Verreries Antiques du Museede Picardie, Paris.
- Dusenbery 1971 Dusenbery, E.B., "Ancient Glass in the Collections of Wheaton College", Journal of Glass Studies, XIII, 9-33.
- Dussart 1995 Dussart, O., Les Verres de Jordanie et de Syrie du Sud du IVe au VIIe Siecle nouvelles données chronologiques, 343-359, La Verre De L'Antique Tardive et du Haut Moyen Age, Association Française pou l'Archéologie du Verre 18 - 19 Novembre 1993, Guiry-en-Vexin.
- Dussart 1998 Dussart, O., Le Verre en Jordanie et en Syrie du Sud, Institut Français D'Archeologie du Proche-Orient Beyrouth – Damas – Amman Bibliotheque Archeologique et Historique, CLII, Beyrouth.
- Engle 1978 Engle, A., Ancient Glass in its Context, Jerusalem.
- Erten 2001 Erten, E., "İçel Müzesi Koleksiyonundan Cam Bardaklar", in Günışığında Anadolu – Cevdet Bayburtluoğlu için Yazılar / Anatolia in Daylight – Essays in Honour of Cevdet Bayburtluoğlu, İstanbul 2001, 96-103.
- Erten 2002 Erten, E., "Silifke Müzesi Koleksiyonu'ndan Cam Kase", Olba, V, 97-104, Lev.40.
- Erten Yağcı 1990 Erten Yağcı, E., Hatay Müzesi'ndeki bir Grup Cam Eser, I. Uluslararası Anadolu Cam Sanatı Sempozyumu 26-27 Nisan 1988 / Ist International Anatolia Glass Symposium April, 26th – 27th 1988, İstanbul 1990, 30 – 36.
- Fossing 1940 Fossing, P., Glass Vessels Before Glass-blowing, Copenhagen.
- Friedhoff 1989 Friedhoff von U., „Beigaben aus Glas in Körpergrabern des späten 3. und des 4. Jahrhunderts: Ein Indiz für den Sozialen Status des Bestatten?“, KölnerJahrbuch, 22, 37 – 48.
- Gomolka 1978 Gomolka, G., Spätantike und frühmittelalterliche Gläser aus dem Limeskastell Iatrus bei Krivina (Bez. Ruse) Nord Bulgarien, Annales du 7e Congres International d'Etude Historique du Verre, Berlin-Leipzig, 15-21 aout 1977, Liege, 25-30.
- Grose 1984 Grose, D.F., "Glass Forming Methods in Classical Antiquity: Some Considerations", Journal of Glass Studies, 26, 25-34.

- Grose 1989 Grose, D.F., Early Ancient Glass – The Toledo Museum of Art, New York.
- Harden 1936 Harden, D.B., Roman Glass from Karanis Found by University of Michigan Archaeological Expedition in Egypt, 1924-1929, Michigan.
- Harden 1958 Harden, D.B., Roman Tomb at Vasa: The Glass (Appendix I), Report of the Department of Antiquities Cyprus (RDAC), 46-60.
- Harden 1981 Harden, D.B., Catalogue of Greek and Roman Glass in British Museum – Volume I, London.
- Hayes 1975 Hayes, J.W., Roman and Pre-Roman Glass in the Royal Ontario Museum, Toronto.
- Ignatiadou – Antonaras 2008
 Ignatiadou, D. – Antonaras, A., Glass Working Ancient and Medieval Terminology, technology and typology – A Greek-English, English-Greek Dictionary, Thessaloniki.
- Isings 1957 Isings, C., 1957, Roman Glass From dated Finds, Groningen/Djakarta.
- Ivachenko 1995 Ivachenko, Y., Le Verre Proto-Byzantin recherches en Russie (1980 - 1990), La Verre De L'Antique Tardive et du Haut Moyen Age, Association Française pou l'Archéologie du Verre 18 - 19 Novembre 1993, 319 - 330.
- Jackson-Tal 2004 Jackson-Tal, R.E., "The Late Hellenistic Glass Industry in Syro-Palestine: A Reappraisal", Journal of Glass Studies, 46, 11-32.
- Jennings 2000 Jennings, S., "Late Hellenistic and early Roman Cast Glass from the Souks Excavation (Bey 006)", Beirut, Lebanon, Journal of Glass Studies, 42, 41-59.
- Lancel 1967 Lancel, S., Verrerie Antique de Tipasa, Paris.
- Lightfoot 1990 Lightfoot, C.S., Some Types of Roman Cut-Glass Vessels Found in Turkey, I. Uluslararası Cam Sanatı Sempozyumu (26-27 Nisan 1988)-İstanbul, 7-15.
- Lightfoot 1991 Lightfoot, C.S., "A Group of Roman Perfume Bottles From Asia Minor", Erol Atalay Memorial, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Dergisi I, 107 – 112.
- Lightfoot 1993a Lightfoot, C., A Catalogue of Glass Finds: Sagalassos 1990, ss. 173-193, içinde M. WALKENS, Sagalassos I- First General Report on the Survey (1986-1989) and Excavations (1990-1991), Leuven.
- Lightfoot 1993b Lightfoot, C.S., "Some Examples of Ancient Cast and Ribbed Bowls in Turkey", Journal of Glass Studies, 35, 22-38.
- Lightfoot – Arslan 1992
 Lightfoot, C.S. – Arslan M., Ancient Glass of Asia Minor: The Yüksel Erimtan Collection / Anadolu Antik Camları: Yüksel Erimtan Koleksiyonu, Ankara.

- Matheson 1980 Matheson, S.B., Ancient Glass in the Yale University Art Gallery, New Haven.
- Moriconi 1968 Moriconi, M.P., Vetri, in AA.VV. Studi Miscellanei Ostia I, Roma, 68-80.
- Olçay 1998 Olçay, B.Y., “Tarsus Cumhuriyet Alanı Kazısı Cam Buluntuları”, ADALYA, III, 169-177.
- Oliver 1983 Oliver, A., Tomb 12 at Episkopi, Report of the Department of Antiquities Cyprus (RDAC), 245-256.
- Özbayoğlu 2003 Özbayoğlu, E., Notes on Natural Resources of Cilicia: A Contribution to Local History, Olba VIII, 159-171.
- Petru 1972 Petru, S., Emonske Nekropole (odkrite med Leti 1935-1960), Ljubljana.
- Plat Taylor – Megaw 1981 Plat Taylor, J. – Megaw A.H.S., Excavations at Ayios Philon, Report of the Department of Antiquities Cyprus (RDAC), 225-227.
- Price 1985 Price, J., Late Hellenistic and Early Imperial Vessels Glass at Berenice: a Survey of Imported Tableware Found During Excavations at Sidi Khrebish, Benghazi, içinde G. Barker, J. Lloyd, J. Reynolds, Cyrenaica in Antiquity, 287-296.
- Price 1988 Price, J., The Aigières and Argentières Sites at Fréjus (Forum Julii), II emes Journées D’Etude Association Française Pour L’Archeologie Du Verre, Roven Novembre 1987, Lyon, 24-39.
- Price 1993 Price, J., Vessel Glass from the Neronian Legionary Fortress at Usk in South Wales, 67-77, Annales du 12e Congrès de l’Association Internationale pour l’Histoire du Verre, Vienne – Wien 26-31 aout 1991, Amsterdam.
- von Saldern 1980 von Saldern, A., Ancient and Byzantine Glass From Sardis, Cambridge, Mass. (Sardis Monograf 6).
- Scattozza-Höricht 1987 Scattozza-Höricht, L.A., “Sull’origine del vetro romano di Pompei alla luce di recenti saggi stratigrafici”, Rivista di Studi Pompeiani, 1, 85-90.
- Schuler 1959 Schuler, F., “Ancient Glass Making Techniques – The Molding Process”, Archaeology, 12-1, 47-52.
- Sorokina 1987 Sorokina, N.P., “Glass Aryballoi (First-Third centuries A.D.) from the Northern Black Sea Region”, Journal of Glass Studies 29, 40-46.
- Stern 1977 Stern, E.M., Ancient Glass at the Foundation Custodia, Groningen.
- Stern 1989a Stern, E.M., The Production of Glass Vessels of the Roman Cilicia, Köln Jb FrühGesch, XXII, 121-128.
- Stern 1989b Stern, E.M., “Adana Bölge Müzesinde Sergilenmekte Olan Cam Eserler – The Glass Vessels Exhibited in the Bölge Museum-Adana”, Belleten 53/207-208, 583-605.

- Stern 1995 Stern, E.M., The Toledo Museum of Art. Roman Mold -Blown Glass. The First Through Sixth Centuries, Toledo.
- Stern 2001 Stern, E.M., Roman, Byzantine and Early Medieval Glass, 10BCE-700CE, Ernesto Wolf Collection, Hatje Cantz Publishers.
- Stern – Schlick-Nolte 1994 Stern, E.M. – Schlick-Nolte B., Frühes Glas der alten Welt. 1600 v. Chr. – 50 n. Chr. Sammlung Ernesto Wolf, Stuttgart- Hatje.
- Sternini 1997 Sternini, M., Vetri, içindeA. Di Vita, A. Martin, Gortina II Pretorio il Materiale Degli Scavi Colini 1970-77, Padova.
- Sternini 1998 Sternini, M., La Collezione di Antichità di Alessandro Parma di Cesnola, Bari.
- Sternini 1999 Sternini, M., I vetri Provenienti dagli Scavi delle Missione Italiana a Cartagine (1973-1977), Journal of Glass Studies,41, 83-103.
- Tek 2003 Tek, A.T., Prismatic Glass Bottles with Greek Inscriptions from Arycanda in Lycia, Annales du 15e Congrès de l'Association Internationale pour l'Histoire du Verre, New York 2001, 82-87.
- Tek 2008 Tek, A.T., "Arykanda'da Bulunan Antik Cam Eserlere Genel Bir Bakış", Seres'07, 153-168.
- Triantafyllidis 2006 Triantafyllidis, P., Base Marks From Greece, Cyprus and Turkey, Corpus Des Signatures et Marques Sur verres Antiques (Sous la direction de Danièle Foy et Marie-Dominique Nenna), Volume-2, Aix-en-Provence-Lyon, 369-402.
- Vanpeene 1993 Vanpeene, N., Verrerie de la Nécropole D'Epiais – Rhus (Val – D'oise), Rue Madame Guiry – En – Vexin, Français.
- Vessberg 1952 Vessberg, O., "Roman Glass in Cyprus", Opuscula Archeologica, 7, 109-161.
- Weinberg 1988 Weinberg, G.D., The Glass Factory and Manufacturing Processes, 24-102, içinde G.D. Weinberg - S.M. Goldstein, Excavations at Jalame. Site of a Glass Factory in Late Roman Palestine, Columbig.
- Whitehouse 1997 Whitehouse, D., Roman Glass in the Corning Museum of Glass – Volume One, Corning.
- Winter 2006 Winter, T., „The Glass Vessels form 'Ein Ez-Zeituna“, Atiqot, 51, 77-84.
- Zampieri 1998 Zampieri, G., Vetri Antichi del Museo Civico Archeologico di Padova, Padova.

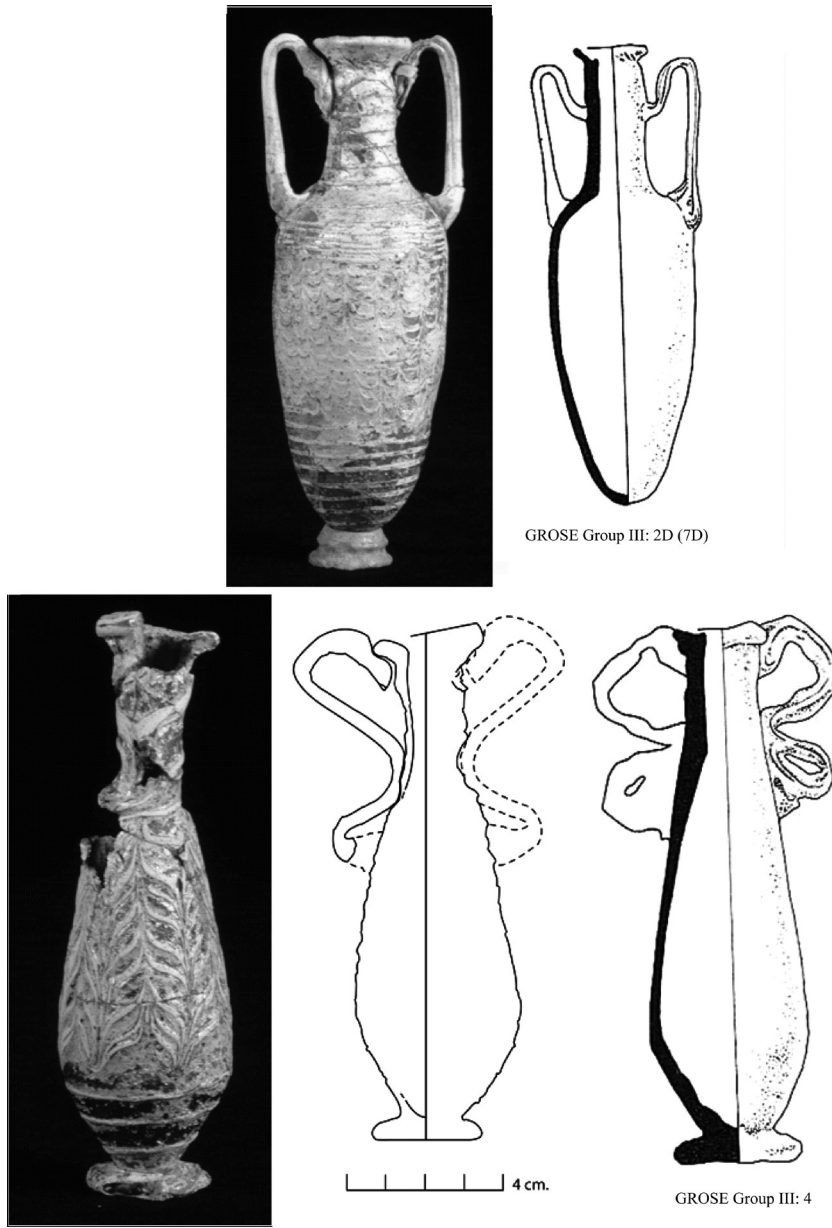

Fig. 1 Roma Erken İmparatorluk Dönemi, İç kalıplama tekniğinde yapılmış amphoriskos'lar

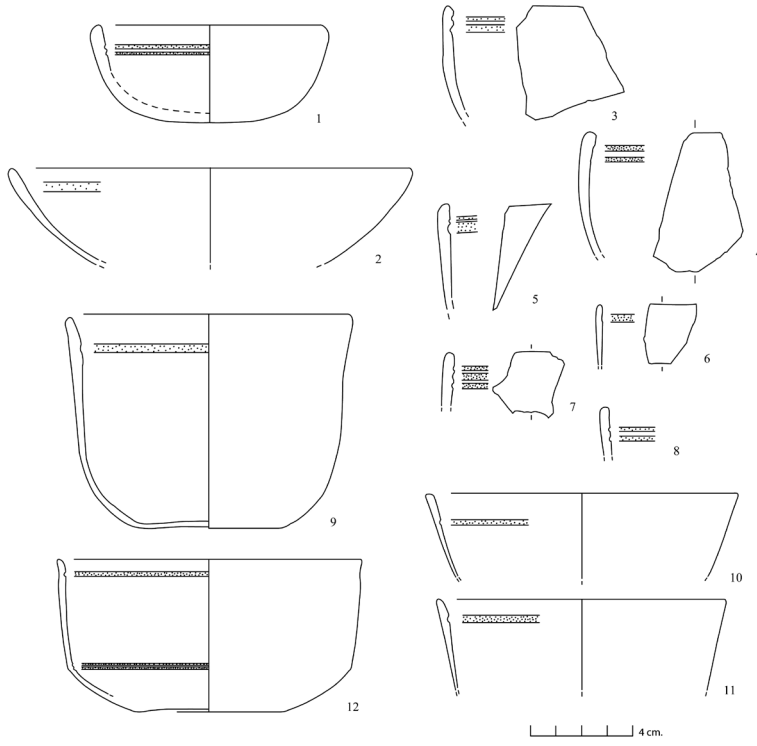

Fig. 2 Roma Erken İmparatorluk Dönemi, kalıba döküm tekniğinde yapılmış sade kaseler

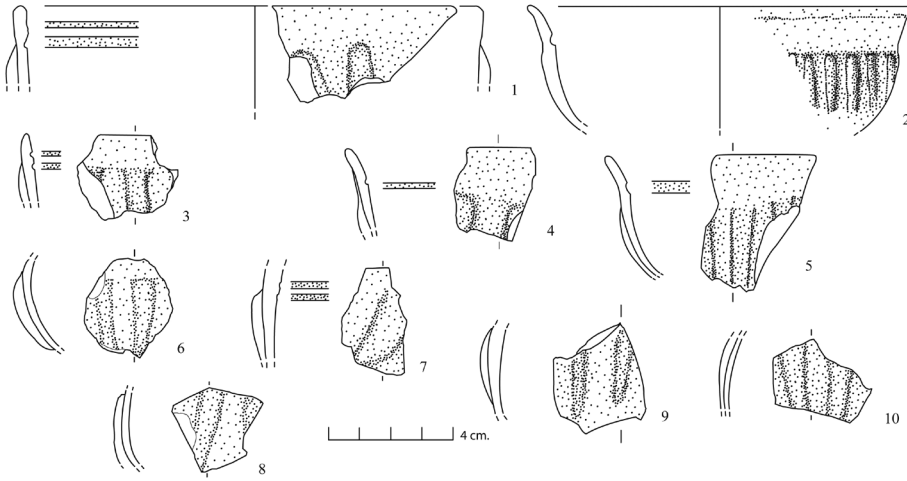

Fig. 3 Roma Erken İmparatorluk Dönemi, kaburgalı kaseler

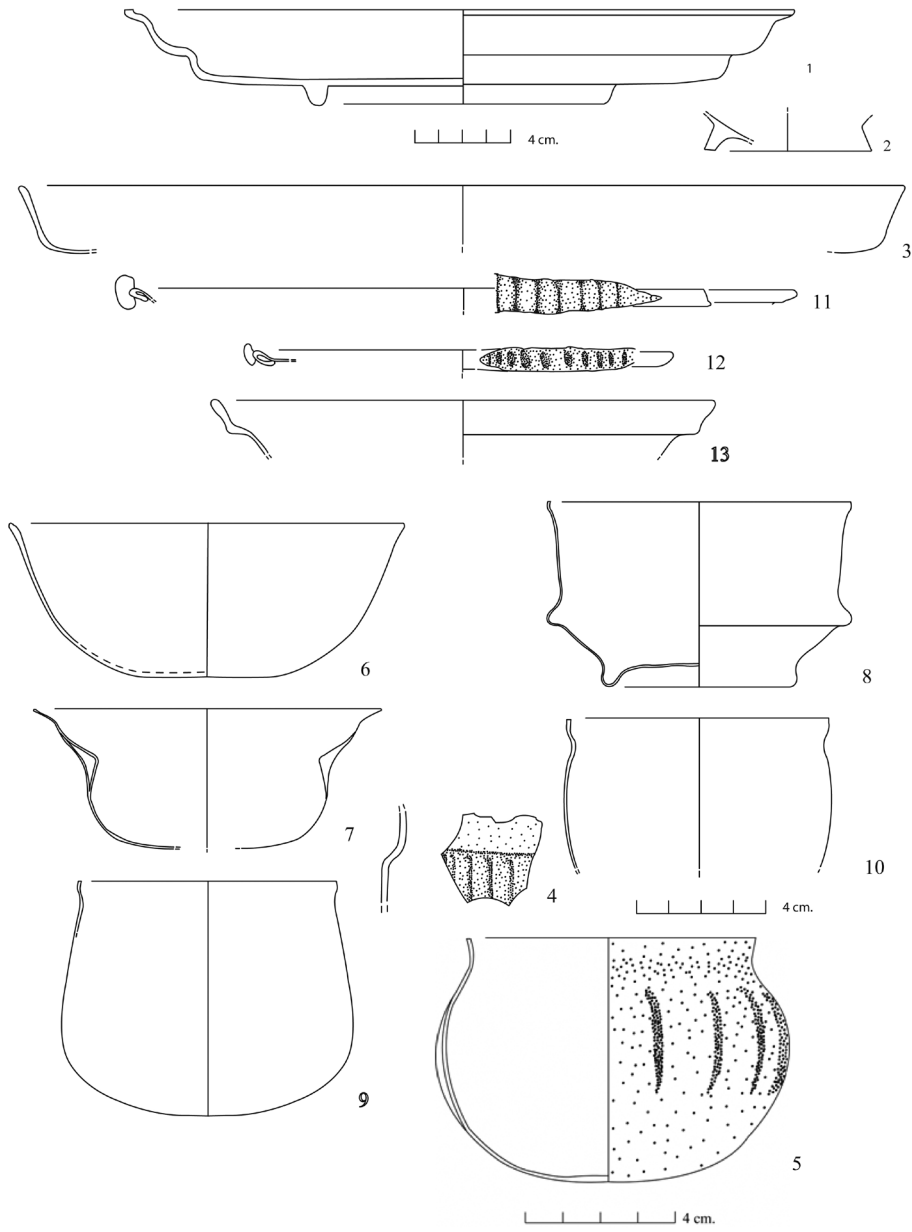

Fig. 4 Roma Erken İmparatorluk Dönemi, tabak ve kaseler

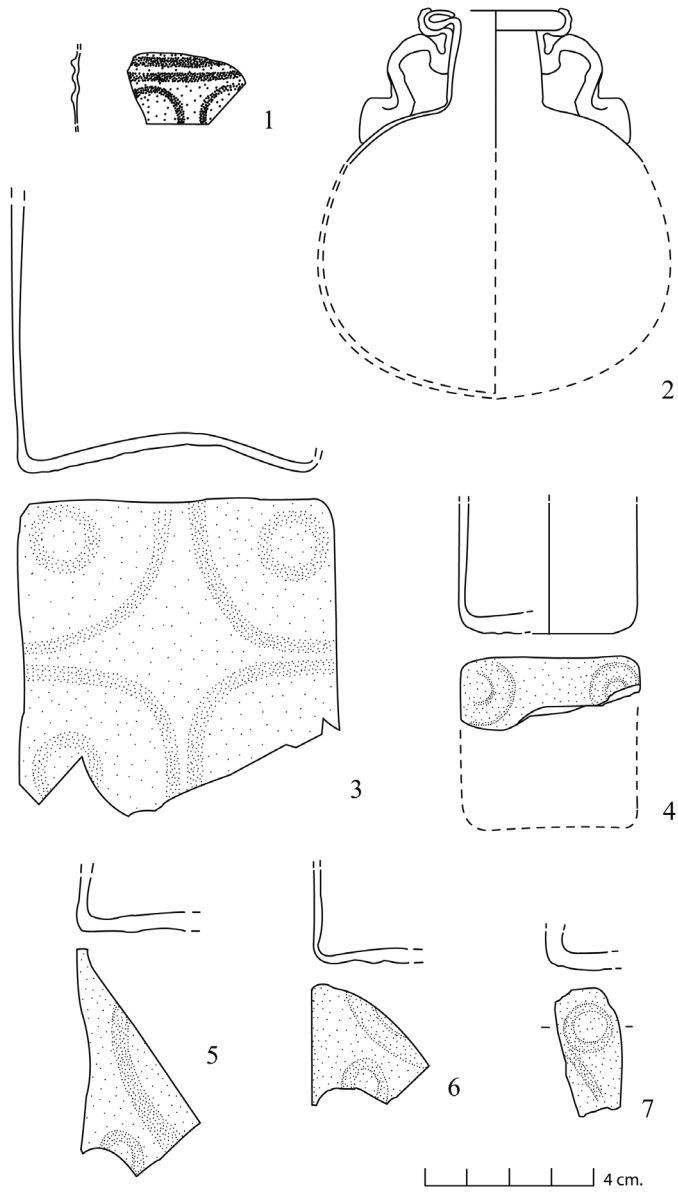

Fig. 5 Roma Erken İmparatorluk Dönemi, bardak ve şişeler

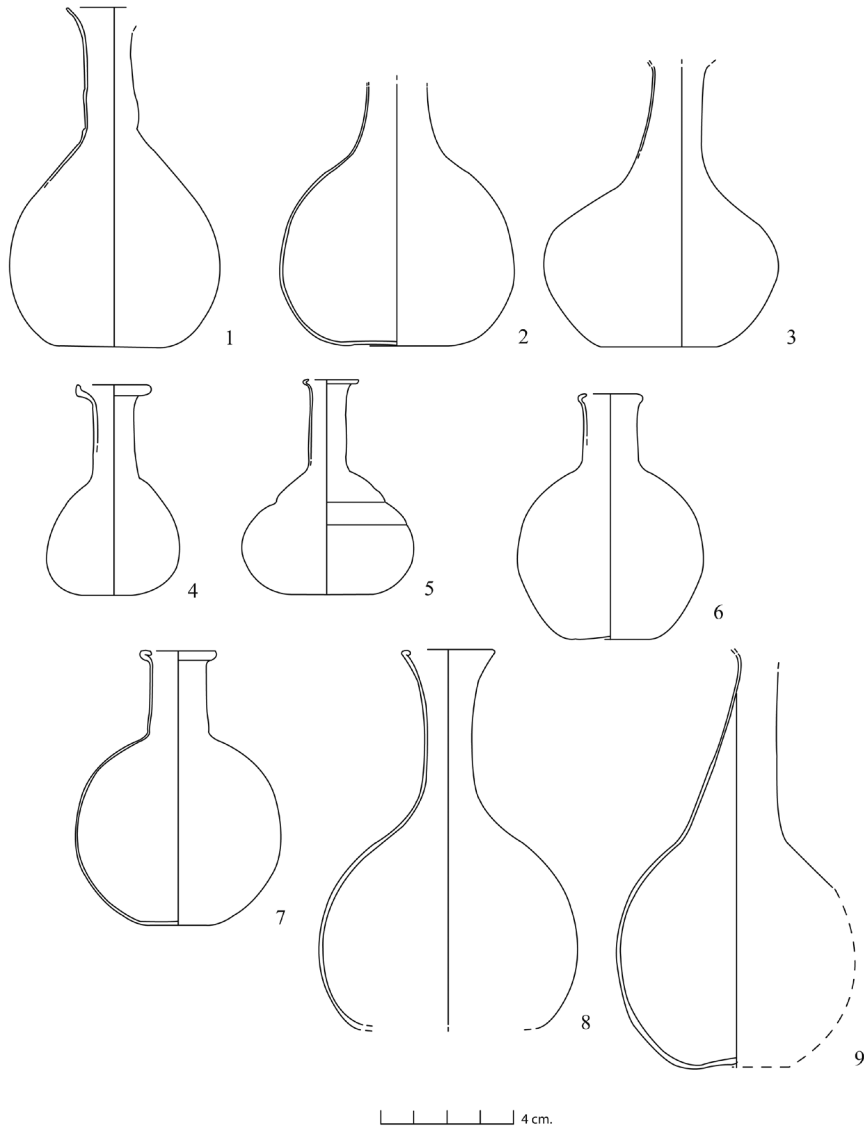

Fig. 6 Roma Erken İmparatorluk Dönemi, unguentarium'lar

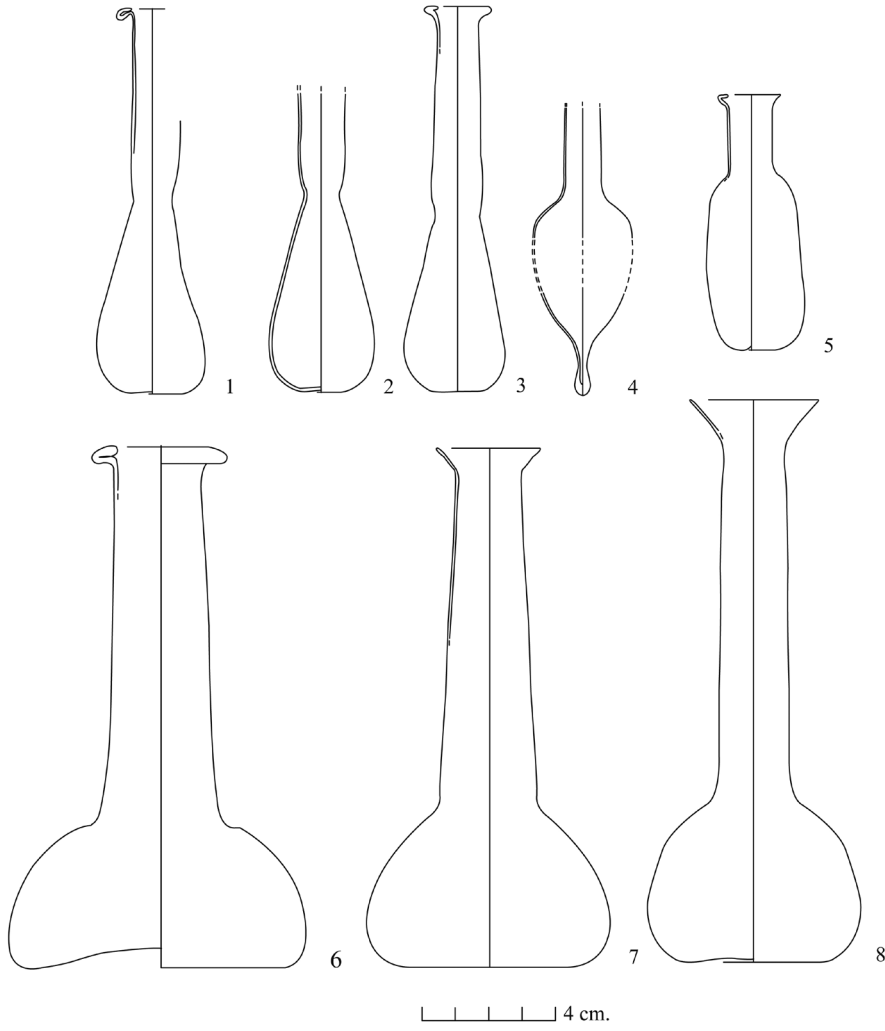

Fig. 7 Roma Erken İmparatorluk Dönemi, unguentarium'lar

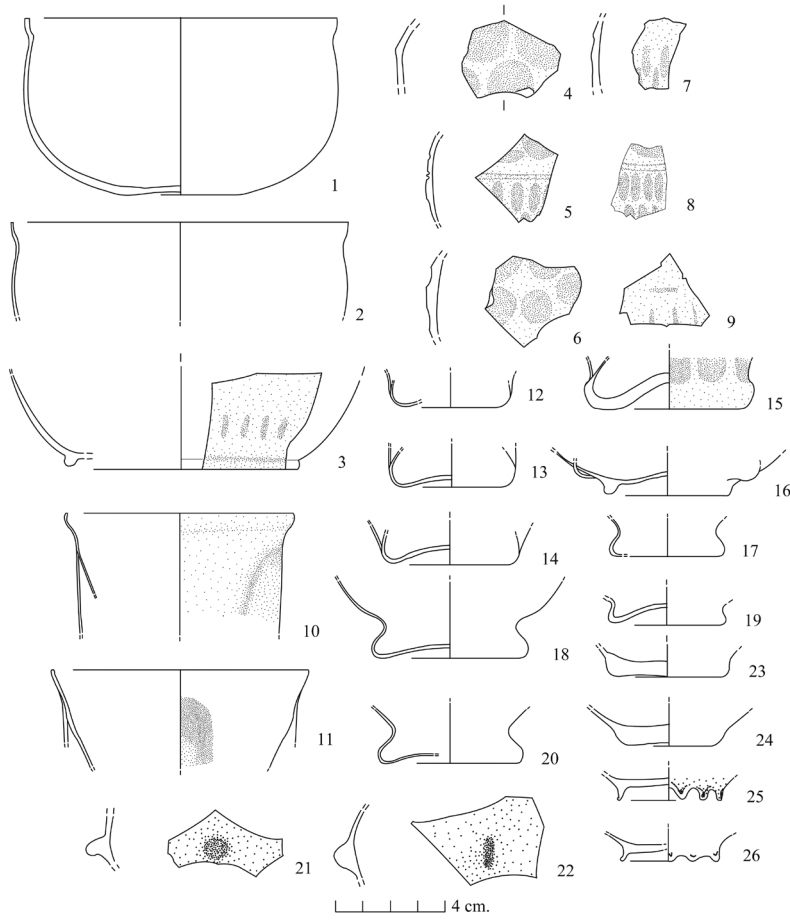

Fig. 8 Roma Orta İmparatorluk Dönemi formları

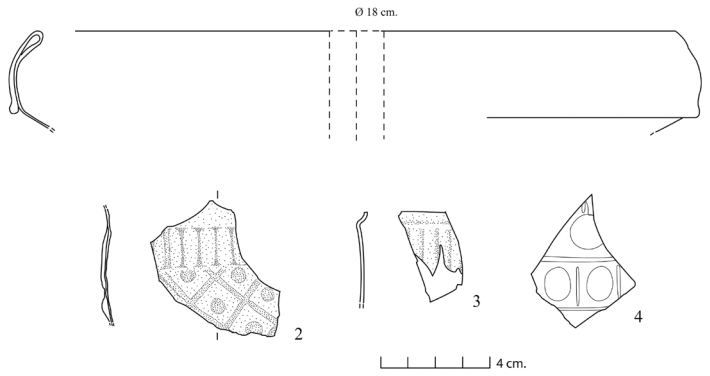

Fig. 9 Roma Geç İmparatorluk Dönemi formları